

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Η Λαϊκή Δικαιοσύνη στην Κατεχόμενη Ελλάδα

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

ΜΠΟΖΙΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΑΜ: 04201211

ΚΟΡΙΝΘΟΣ, 2017

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της Διπλωματικής μου εργασίας και κατ' επέκταση του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Κοινωνικές Διακρίσεις, μετανάστευση και ιδιότητα του πολίτη», θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Βασίλη Καρύδη, ο οποίος με καθοδήγησε και συνέβαλε αποτελεσματικά στην ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου που με στηρίζει σε κάθε μου βήμα, καθώς και τους φίλους μου που ήταν δίπλα μου σε αυτή την προσπάθεια.

Νικόλαος Μποζίκης

Ευρετήριο Συντομογραφιών

Κ.Κ.Ε. Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας

Ε.Α.Μ. Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο

ΕΛΑΣ. Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός

Π.Ε.Ε.Α. Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται το ζήτημα της Λαϊκής Δικαιοσύνης στην κατεχόμενη Ελλάδα του 1943-1944. Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση και παρουσίαση των λαοκρατικών θεσμών και κυρίως, της Λαϊκής Δικαιοσύνης στην κατεχόμενη Ελλάδα προκειμένου να κατανοηθούν οι ιστορικές συνθήκες και εξελίξεις που οδήγησαν στην ανάπτυξη των συγκεκριμένων θεσμών. Η μέθοδος έρευνας που ακολουθήθηκε στην εργασία ήταν η ιστορική έρευνα. Έτσι, προέκυψαν πρωτογενείς πηγές από αρχεία τα οποία παραπέμπουν σε πραγματικές υποθέσεις της υπό εξέταση χρονικής περιόδου (1943-1944). Οι υποθέσεις που παρουσιάστηκαν, εκδικάστηκαν στην Εύβοια κατά το 1943.

Από τα χαρακτηριστικά των υποθέσεων φαίνεται πως τα Λαϊκά Δικαστήρια συντάσσονταν σε τακτικό εβδομαδιαίο χρόνο και εμπλέκονταν σε αυτά μάρτυρες υπεράσπισης και κατηγορίας. Αποτελούνταν από μέλη που είχαν εκλεγεί από την κοινότητα και οι αποφάσεις βασιζόνταν κυρίως στη στάση που κρατούσε ο τοπικός πληθυσμός. Τα Λαϊκά Δικαστήρια εξέταζαν υποθέσεις που σχετίζονταν με την καθημερινή διαβίωση των ανθρώπων, όσο και σοβαρότερα αδικήματα, όπως υποθέσεις φόνων. Οι δικαστές προερχόταν από το λαό, δίκασαν με βάση την κοινή λογική και συνείδηση και σύμφωνα με αυτό που ο λαός θεωρούσε ως σωστό και δίκαιο. Οι αποφάσεις μπορεί να ήταν υπερβολικά αυστηρές και μεροληπτικές, απλοϊκές και άλλες φορές πρωτότυπες (π.χ. εκτέλεση, εξορία, διαγραφή από λαϊκές οργανώσεις, γάμος). Η απονομή Δικαιοσύνης προσαρμόστηκε στις συνθήκες της μικρής κοινωνίας του χωριού ή της κοινότητας και ενεργοποιήθηκε από το λαό με σκοπό τη δίκαιη τιμωρία των εγκλημάτων των χωριών, που είχε ως αποτέλεσμα τη μετάβαση σε ένα νέο κράτος δικαίου.

Λέξεις-κλειδιά

Λαϊκή Δικαιοσύνη, Λαϊκά Δικαστήρια, ΠΕΕΑ, Διατάξεις, ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, κατεχόμενη Ελλάδα.

Abstract

This work deals with the issue of Public Justice in occupied Greece in 1943-1944. The purpose of the work is to investigate the Public Justice in occupied Greece in order to understand the historical conditions and developments that led to the development of the specific institutions. The research method used in the study, was historical research. Thus, primary sources emerged from records that refer to real assumptions of the period under consideration (1943-1944). The cases presented were judged in Evia in 1943. From the characteristics of the cases it appears that the Public Courts were compiled at regular weekly intervals and involved witnesses of defense and class. They were made up of members elected by the community and the decisions were mainly based on the attitude held by the local population. The Public Courts looked at assumptions related to people's daily living, as well as more serious offenses, such as murder cases.

The judges came from the people, judged by common sense and conscience and according to what the people considered to be right and fair. Decisions may have been too rigid and discriminatory, simple and sometimes original (eg execution, exile, folklore, marriage). Justice was adapted to the conditions of the small society of the village or community and was activated by the people with the aim of fairly punishing the crimes of the villages, which resulted in the transition to a new rule of law.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Λέξεις-κλειδιά.....	3
Abstract	4
Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1: Οι λαοκρατικοί θεσμοί στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1943-1944	8
1.1. Ιστορικό πλαίσιο	8
1.2. Οι λαοκρατικοί θεσμοί στη Θεσσαλία	15
1.3. Το Σχέδιο Διατάξεων για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη των Εαμικών Νομικών της Αθήνας.....	16
1.4. Οι λαοκρατικοί θεσμοί στη Στερεά Ελλάδα.....	18
1.5. Τα Λαϊκά Δικαστήρια	20
1.6. Η Λαϊκή Δικαιοσύνη	22
Κεφάλαιο 2: Η ΠΕΕΑ και το έργο της.....	26
2.1. Ίδρυση και Διοίκηση της ΠΕΕΑ.....	26
2.2. Οι θεσμοί και το έργο της ΠΕΕΑ	28
2.3. Η αυτοδιοίκηση και η λαϊκή δικαιοσύνη την περίοδο της ΠΕΕΑ.....	31
Κεφάλαιο 3: Η περίπτωση της Λαϊκής Δικαιοσύνης στη Θεσσαλία.....	37
3.1. Ιστορικό πλαίσιο	37
3.2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση	40
Κεφάλαιο 4: Στόχος της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα	45
Κεφάλαιο 5: Μεθοδολογία έρευνας.....	46
5.1. Είδος Έρευνας	46
5.2. Συλλογή δεδομένων	46
5.3. Διεξαγωγή της έρευνας.....	47
Κεφάλαιο 6: Ευρήματα της έρευνας	49
Κεφάλαιο 7: Συζήτηση ευρημάτων.....	59
Συμπεράσματα και ερευνητικές προτάσεις.....	60

Βιβλιογραφικές Αναφορές 62

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται το ζήτημα της Λαϊκής Δικαιοσύνης στην κατεχόμενη Ελλάδα του 1943-1944. Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση και παρουσίαση των λαοκρατικών θεσμών και της Λαϊκής Δικαιοσύνης στην κατεχόμενη Ελλάδα προκειμένου να κατανοηθούν οι ιστορικές συνθήκες και εξελίξεις που οδήγησαν στην ανάπτυξη των συγκεκριμένων θεσμών. Η αναγκαιότητα της συγκεκριμένης διερεύνησης έγκειται στο να κατανοηθεί ο τρόπος με τον οποίο ο λαός μπορούσε να διοικεί και να αποφασίζει για υποθέσεις που αφορούσαν τις περιοχές της κατεχόμενης Ελλάδας κατά την περίοδο 1943-1944.

Στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται ανάλυση της εξέλιξης των λαοκρατικών θεσμών στην Ελλάδα τη συγκεκριμένη περίοδο. Ειδικότερα, αναλύεται το ιστορικό πλαίσιο, η Λαϊκή Δικαιοσύνη στη Θεσσαλία, το σχέδιο διατάξεων για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη των Εαμικών νομικών της Αθήνας και οι λαοκρατικοί θεσμοί στη Στερεά Ελλάδα. Επίσης, γίνεται αναφορά στα λαϊκά δικαστήρια και στη διάρθρωση τους, καθώς και στη Λαϊκή Δικαιοσύνη όπως εδραιώθηκε μέσα από τις «Διατάξεις».

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το έργο της ΠΕΕΑ και συγκεκριμένα η ίδρυση και η διοίκηση της ΠΕΕΑ, οι θεσμοί και το έργο της και η αυτοδιοίκηση και η Λαϊκή Δικαιοσύνη την περίοδο που δρούσε η ΠΕΕΑ. Στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται η περίπτωση της Λαϊκής Δικαιοσύνης στη Θεσσαλία και στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ανασκόπηση παλαιότερων ερευνών γύρω από το θέμα της Λαϊκής Δικαιοσύνης και των λαοκρατικών θεσμών στην κατεχόμενη Ελλάδα.

Κατόπιν ακολουθεί το ερευνητικό μέρος στο πέμπτο κεφάλαιο, στο οποίο αναλύεται ο στόχος της εργασίας και τα ερευνητικά ερωτήματα που καθοδήγησαν την έρευνα. Στο κεφάλαιο έξι παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας δηλαδή το είδος της έρευνας που επιλέχτηκε, η συλλογή των δεδομένων και η επεξεργασία τους. Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας και ακολουθεί η συζήτηση των αποτελεσμάτων αυτών με αναφορές στην ανασκόπηση των προηγούμενων ερευνών. Τέλος παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της εργασίας και προτάσεις που θα μπορούσαν να καθοδηγήσουν μελλοντικές έρευνες γύρω από το θέμα της Λαϊκής Δικαιοσύνης και των λαοκρατικών θεσμών στην κατεχόμενη Ελλάδα.

Κεφάλαιο 1: Οι λαοκρατικοί θεσμοί στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1943-1944

1.1. Ιστορικό πλαίσιο

Η εργασία έχει ως κύριο στόχο την ανάδειξη των λαοκρατικών θεσμών και της λαϊκής δικαιοσύνης στην κατεχόμενη Ελλάδα και για το λόγο αυτό, αξίζει να σημειωθούν κάποιες ιστορικές εξελίξεις που οδήγησαν στην ανάπτυξη των συγκεκριμένων θεσμών. Με την κατάληψη της Ελλάδας ο γερμανικός στρατός ολοκλήρωσε τη βαλκανική του εκστρατεία το 1941 και με αυτό τον τρόπο, η Ελλάδα χωρίστηκε σε τρεις ζώνες κατοχής: την ιταλική, τη γερμανική και τη βουλγαρική (Σκαλιδάκης, 2014). Η συγκεκριμένη διαίρεση είχε δραματικές συνέπειες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές στην Ελλάδα, όπως για παράδειγμα η περιθωριοποίηση της Θράκης¹ και της Ανατολικής και Κεντρικής Μακεδονίας από την υπόλοιπη χώρα που είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση πείνας κατά την πρώτη κατοχική περίοδο.

Πέρα όμως από τη Θράκη, η παραγωγική δραστηριότητα της κατεχόμενης Ελλάδας πέρασε μια περίοδο παρακμής λόγω των συνεχών λεηλασιών από τους κατακτητές, αλλά και αργότερα από τις ληστοσυμμορίες (Μπέικος, 1979). Από τη μια πλευρά, σε όλους τους χώρους παραγωγής, όπως εργοστάσια και γραφεία η λεηλασία από τον κατακτητή έφεραν πείνα και εξαθλίωση που εξαπλώθηκε στις πόλεις και τα μεγάλα αστικά κέντρα (Τσουπαρόπουλος, 1989). Από την άλλη, ο εκμηδενισμός της δραχμής έφερε μεγάλες αλλαγές στο χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ελλάδας με αποτέλεσμα να θεωρηθεί αναγκαία η αξιοποίηση χρυσού, ακινήτων ή άλλων πολύτιμων αντικειμένων, κυρίως στις πόλεις. Υπό αυτές τις συνθήκες αναπτύχθηκε και το μαύρο εμπόριο, που εξαπλώθηκε σε όλη την Ελλάδα. Η εργατική τάξη σταδιακά αποδυναμώθηκε ενώ οι δημόσιες υπηρεσίες του ελληνικού κράτους ήταν σχεδόν ανύπαρκτες και λειτουργούσαν στην υπηρεσία των κατοχικών κυβερνήσεων (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Στην ύπαιθρο η κατάσταση ήταν λίγο πιο ανεκτή τουλάχιστον σε ότι αφορούσε τον επισιτισμό, ωστόσο στις περιοχές αυτές ήταν πιο ορατή η αποδιοργάνωση της κρατικής μηχανής (Τσουπαρόπουλος, 1989). Οι κατακτητές

---

¹ Η Θράκη εκείνη την περίοδο ήταν πρώτη περιοχή της Ελλάδας στη σιτοπαραγωγή και προμήθευε ένα μεγάλο μέρος της Ελλάδας.

όρισαν κυβερνήσεις που χρησιμοποιήθηκαν όχι υπέρ του λαού, αλλά αντίθετα για να επεκτείνουν τη λεηλασία και την εξαθλίωσή του (Σκαλιδάκης, 2013). Επιπλέον, προσέγγισαν τη χωροφυλακή και την αστυνομία προς όφελός τους, αναλαμβάνοντας τη διατροφή τους και δίνοντάς τους τη δυνατότητα να διατηρήσουν τον οπλισμό τους με σκοπό να εξασφαλίσουν τον έλεγχο σε ολόκληρη τη χώρα (Τσουπαρόπουλος, 1989). Η χωροφυλακή ειδικότερα, επιχειρούσε να διατηρήσει και την κρατική της υπόσταση και να λειτουργεί όπως πριν, υπό τον κατακτητή λαμβάνοντας αποφάσεις. Κατά συνέπεια, λόγω της απουσίας της χωροφυλακής στην ύπαιθρο και στα χωριά άρχισαν να αλλάζουν τα δεδομένα ως προς την κοινοτική διοίκηση, αλλά και την εμπορική δραστηριότητα (Τσουπαρόπουλος, 1989). Οι κάτοικοι της αγροτικής υπαίθρου αρνούσαν να χορηγήσουν τα προϊόντα τους στα παζάρια και τα πούλαγαν στο σπίτι τους μέσω της μαύρης αγοράς, προμηθεύοντας με αυτό τον τρόπο την Αθήνα και τα αστικά κέντρα.

Όμως τα αποθέματα των προϊόντων της υπαίθρου σταδιακά δεν επαρκούσαν για τον επισιτισμό της χώρας, λόγω των συχνών επιδρομών από τους κατακτητές. Παράλληλα, οι κατοχικές δυνάμεις επέβαλαν βαριά φορολογία σε προϊόντα, όπως λάδι, ζώα, πουλερικά που εισέπραττε ο πρόεδρος και τα κοινοτικά συμβούλια ενώ στρατιώτες και αξιωματικοί των κατοχικών δυνάμεων λεηλατούσαν τα σπίτια των χωρικών της υπαίθρου (Τσουπαρόπουλος, 1989). Η ληστεία και η ζωοκλοπή δεν μπορούσε να παρεμποδιστεί από τη χωροφυλακή, ενώ η εγκληματικότητα που αυξανόταν με γοργούς ρυθμούς στην ύπαιθρο, είχε ως αποτέλεσμα την επέκταση της ανασφάλειας και την ανάγκη αυτοπροστασίας (Μπέικος, 1979).

Σύμφωνα με τον Μπέικο (1979) στις ορεινές περιοχές εμφανίστηκαν οι ληστοσυμμορίες, η δράση των οποίων περιλάμβανε κλοπές, ζωοκλοπές ακόμη και δολοφονίες σε καθημερινή βάση. Οι ληστοσυμμορίες εμφανίστηκαν στη Θεσσαλία, τη Μακεδονία και το Μοριά, ενώ ο λαός ζούσε υπό τον φόβο τόσο των κατακτητών όσο και των ληστοσυμμοριών. Ως εκ τούτου, δεδομένων όλων των παραπάνω εξελίξεων, καθώς και λόγω της ανυπαρξίας του κράτους, ο λαός άρχισε να σκέφτεται τρόπους εξασφάλισης της αυτοπροστασίας του (Τσουπαρόπουλος, 1989). Υπό αυτή την οπτική, οργανώθηκαν ομάδες για την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων φαινομένων και την ενίσχυση της αυτοάμυνας, αλλά και των υπόλοιπων προβλημάτων στα χωριά και την ύπαιθρο. Έτσι, δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την ανάδειξη λαϊκών κινημάτων με σκοπό την αντίσταση και την επίλυση

προβλημάτων της υπαίθρου και των χωριών με επιρροές από το Κ.Κ.Ε. και άλλων πολιτικών, κοινωνικών και συνδικαλιστικών φορέων (Αλέκου, 2004).

Το Κ.Κ.Ε. με κατευθυντήριες γραμμές από τη Σοβιετική Ένωση και σκοπό την ανάπτυξη του αντιφασιστικού κινήματος και την απελευθέρωση των λαών, επηρέασε και την ορεινή Ελλάδα με απώτερο στόχο την αναδιοργάνωση του κομμουνιστικού κόμματος. Από την άλλη πλευρά, οι Βρετανοί είχαν επίσης επηρεάσει ένα μεγάλο ποσοστό Ελλήνων για την ένοπλη αντίσταση μέσω δικτύων κατασκοπίας στην κατεχόμενη χώρα (Σκαλιδάκης, 2013). Ο λαός φαίνεται πως έπαιρνε την κατάσταση στα χέρια του αναζητώντας κάποια μορφή κοινωνικής - κυρίως αλλά και πολιτικής- οργάνωσης για να λύσει τα προβλήματά του, ενώ παράλληλα στόχευε στη δημιουργία μιας λαϊκής δραστηριότητας αυτοπροστασίας και λαϊκής οργάνωσης (Τσουπαρόπουλος, 1989). Στην ορεινή Ελλάδα οι λαϊκές πρωτοβουλίες ενισχύθηκαν από την ίδρυση του ΕΑΜ, ενώ ο λαϊκός αγώνας κατέληξε να είναι ένοπλος (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Εφόσον η κοινοτική οργάνωση και τα διορισμένα κοινοτικά συμβούλια, καθώς και η χωροφυλακή δεν έδειχναν ενδιαφέρον στο να επιλύσουν τις διαφορές των χωρικών, ο λαός έπρεπε να βρει ένα τρόπο ώστε να επιλύει και να διαχειρίζεται τα θέματα και τα ζητήματα που προκύπτουν. Με αυτό τον τρόπο και λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των χωρικών των ορεινών περιοχών, εδραιώθηκε ένα σύστημα Λαϊκής Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης που στηρίχθηκε από το αντάρτικο² και φαινόταν ως μία διέξοδος για το λαό και μία ελπίδα για ανάκαμψη (Σκαλιδάκης, 2013).

Η Ευρυτανία αποτέλεσε σταθμό στην ανάπτυξη των λαοκρατικών θεσμών και της αυτοδιοίκησης, κυρίως λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της κοινωνικής σύνθεσης του λαού. Χαρακτηριζόταν από καθυστερημένη αγροκτηνοτροφική ζωή αλλά και από προοδευτικούς διανοούμενους που προσπαθούσαν να επιλύσουν τα τοπικά προβλήματα για να επιφέρουν την ανάπτυξη στη περιοχή (Τσουπαρόπουλος, 1989). Πριν από την Ευρυτανία, η Συμβιβαστική Επιτροπή Καροπλεσιού το 1933 είχε

---

² Πριν από την ένοπλη αντίσταση υπήρχαν ήδη κάποιες ομάδες που δημιουργήθηκαν στις περιοχές της υπαίθρου από ανθρώπους που ήθελαν να συνεχίσουν τον πόλεμο εναντίον του κατακτητή. Οι ομάδες αυτές πλήθαιναν όλο και περισσότερο (1942) ενώ στο εσωτερικό τους εντάχθηκαν οι περιθωριοποιημένοι χωρικοί από τις ελληνικές και τις κατοχικές αρχές (ληστές κα). Κύριο χαρακτηριστικό ήταν η παρανομία και η παρακίνηση για ένοπλη αντίσταση και αγώνα, πριν από το πρόγραμμα που είχε ορίσει το Κ.Κ.Ε. στη φάση ανασυγκρότησης του (Σκαλιδάκης, 2013).

συνεδριάσει για τα προβλήματα της φτώχειας και της ανάγκης για τοπική ανάπτυξη. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Μπέικο (1979) είχαν γίνει και διάφορες κινητοποιήσεις σε συνεργασία με λαϊκές δυνάμεις, ωστόσο λόγω του πολέμου υπήρχε μια σταδιακή παύση των συγκεκριμένων προσπαθειών.

Η αναδιοργάνωση του Κ.Κ.Ε. και η οργάνωσή του ΕΑΜ έφεραν ξανά στο προσκήνιο την ανάγκη για ανάπτυξη των λαοκρατικών θεσμών. Αρχικά, για τη λαϊκή προστασία συγκροτήθηκε ο ΕΛΑΣ που αποτελούνταν από τους πρώτους αντάρτες και αναλάμβανε τη λήψη μέτρων για την ασφάλεια. Ο ΕΛΑΣ επιχειρούσε να καλύψει το κενό των χωροφυλάκων και της αστυνομίας, αλλά και την απώλεια του κύρους των κοινοτικών συμβουλίων και αποτελούσε μία συλλογική προσπάθεια για την επίλυση των προβλημάτων (Τσουπαρόπουλος, 1989). Το καλοκαίρι του 1941 οργανώθηκε μία άτυπη γενική συνέλευση από τον Μπέικο (η Επιτροπή Επίλυσης των προβλημάτων του χωριού Κορίτσα-Κτημενίων») όπου υπογράφηκε ιδιωτικό συμφωνητικό για την καθιέρωση μίας γενικής, ρυθμιστικής και διαιτητικής αρχής χωρίς εκτελεστική δύναμη και επιβολή εξουσίας υποχρεωτικά για όλη την περιοχή (Μπέικος, 1979).

Η Επιτροπή Επίλυσης προβλημάτων που δημιουργήθηκε³ είχε ως κύρια αρμοδιότητα την αντιμετώπιση προβλημάτων της κοινωνίας του χωριού, την παραλαβή και την διανομή των τροφίμων, την υπόδειξη αγροφυλάκων και άλλων υπευθύνων με σκοπό την ασφάλεια και την προστασία των περιοχών, την ανάθεση και την κατανομή της προσωπικής εργασίας, τη διαχείριση του κοινοτικού ταμείου και τη συμβιβαστική επίλυση των διαφορών (για παράδειγμα οικογενειακών ή κληρονομικών) (Αλέκου, 2004). Εκλέχθηκε δε με μίας μορφής δημοψηφισματικού τύπου εκλογή και είχε τη δυνατότητα κοινωνικού ελέγχου, συντονισμού και λήψης αποφάσεων.

Ένα ακόμη κομβικό σημείο ήταν η σύνταξη του «Κώδικα Ποσειδών» (Αλέκου, 2004· Μπέικος, 1979· Τσουπαρόπουλος, 1989). Στις αρχές Δεκεμβρίου του 1942 στην περιοχή Κλειτσό Ευρυτανίας, στο σπίτι του Μπέικου συγκεντρώθηκαν τα μέλη της Υπαχτιδικής Επιτροπής Κτημενίων-Δολώπων του Κ.Κ.Ε. Ευρυτανίας που ήταν υπεύθυνοι του ΕΑΜ και συνέταξαν δύο κείμενα, όπου το πρώτο ήταν μια εισηγητική έκθεση και το δεύτερο ήταν οι λεγόμενες «Έντολές», το κυρίως νομοθετικό κείμενο (Αλέκου, 2004). Το κείμενο προοριζόταν για εκείνους που θα

---

³ Η Επιτροπή είχε ως «προκάτοχο» την «Συμβιβαστική Επιτροπή Καροπλεσίου» του 1933.

αναλάμβαναν την ευθύνη υλοποίησης των εντολών, που αποτελούνταν από οχτώ κύρια άρθρα⁴. Πρόκειται ουσιαστικά, για την πρώτη προσπάθεια Λαϊκής Δικαιοσύνης εκφρασμένη σε ένα κείμενο πολιτικής διοίκησης.

Τα κείμενα που γράφτηκαν από τους κομμουνιστές της Ευρυτανίας στηρίζονταν στο ιδεολογικό υπόβαθρο και τη φιλοσοφία της αντίληψης ότι ο λαός ήταν η πηγή της εξουσίας και αρμόδιος να λαμβάνει αποφάσεις που σχετίζονταν με αυτή (Τσουπαρόπουλος, 1989). Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιήθηκε μία γενική συνέλευση και εξέλεξε τα όργανα με τα οποία μπορούσε να ασκηθεί πλέον η λαϊκή εξουσία. Τα όργανα αυτά ήταν μία Πενταμελής Επιτροπή Λαϊκής Αυτοδιοίκησης, στη θέση του παλιού δημοτικού κοινοτικού συμβουλίου και το Πενταμελές Λαϊκό Δικαστήριο (Τσουπαρόπουλος, 1989). Το λαϊκό δικαστήριο αρχικά αποτελούνταν από τα πέντε μέλη της επιτροπής Λαϊκής Αυτοδιοίκησης και από τέσσερα νέα εκλεγμένα μέλη με πρόεδρο τον πρόεδρο της Ε.Λ.Α. Τα δύο μέλη ήταν επιλεγμένα από τη γενική συνέλευση και το τρίτο ήταν μέλος Επιτροπής Λαϊκής Αυτοδιοίκησης και αυτό, για να υπάρχει έλεγχος και σωστή λειτουργία της κάθε επιτροπής υπό την ενιαία κατεύθυνση της Λαϊκής Επιτροπής Αυτοδιοίκησης (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Οι επιτροπές ήταν τριμελείς και ήταν τέσσερις, ενώ ονομάζονταν υποεπιτροπές: η επισιτιστική, η σχολική, οι εκκλησιαστική και αυτή της λαϊκής ασφάλειας (Τσουπαρόπουλος, 1989). Στο πλαίσιο αυτό, η Λαϊκή Αυτοδιοίκηση επιχειρούσε να επιλύσει όλα τα προβλήματα του χωριού με αποφάσεις που έπαιρνε σε συνεδρίασή της, κατά το οποίο τηρούνταν πρακτικά των αποφάσεων και κάθε μήνα συγκροτούσε γενική συνέλευση όπου πραγματοποιούνταν η λογοδοσία. Η γενική συνέλευση αποτελούνταν από όλους τους ενήλικους κατοίκους του χωριού και μπορούσε να παίρνει αποφάσεις για την ανάκτηση μελών ή και το σύνολο των μελών των επιτροπών και να εκπληρώσει την επανεκλογή νέων μελών (Τσουπαρόπουλος, 1989). Αξίζει να σημειωθεί ότι το αξίωμα μέλους της Επιτροπής Λαϊκής Αυτοδιοίκησης ήταν άμισθο, τιμητικό και υποχρεωτικό (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Το επόμενο άρθρο των «Εντολών» (άρθρο 2) αναφερόταν στην έννοια της Δικαιοσύνης, καθώς και στην ανάγκη να καθίστατο πλέον λαϊκή, ενώ επίσης ιδρύθηκε ένα Πενταμελές Λαϊκό Δικαστήριο με τέσσερα αιρετά μέλη και ένα της

---

⁴ Τα άρθρα αυτά δεν διασώθηκαν καθώς κήκην στο σπίτι του Μπέικου από τις συμμορίες της Δεξιάς, ωστόσο οι πρωταγωνιστές της συνέλευσης (Μπέικος και άλλοι) προσπάθησαν να τα αναστηλώσουν (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Λαϊκής Αυτοδιοίκησης ενώ σε κάθε κοινότητα ορίστηκε λαϊκός επίτροπος που ήταν ο υπεύθυνος του ΕΑΜ. Ο λαϊκός επίτροπος συμμετείχε χωρίς ψήφο στο λαϊκό δικαστήριο και είχε την έννοια του συμβούλου του Λαϊκού δικαστηρίου και όχι του κατηγορού (Τσουπαρόπουλος, 1989). Το δικαστήριο εξέταζε μάρτυρες με όρκο στο Ευαγγέλιο, δίκασε όλες τις υποθέσεις εκτός από διαζύγια, ζωοκλοπή, κατασκοπεία και στρατιωτικά αδικήματα που καταδικάζονταν από τα «ανταρτοδικεία» (Τσουπαρόπουλος, 1989). Επίσης, πριν εκδώσει την απόφασή του επιζητούσε από τους διαδίκους να συμβιβαστούν, πράξη που στηριζόταν σε μακρόχρονη παράδοση νομοθετικά κατοχυρωμένη.

Ιδρύθηκε επίσης και των Τομεακό Δικαστήριο που συγκροτούνταν από τους προέδρους των λαϊκών δικαστηρίων των χωριών (αντίστοιχο με το Τομεακό Συμβούλιο Λαϊκής Αυτοδιοίκησης) όπου δικάζονταν εφέσεις εναντίον των αποφάσεων του Λαϊκού Δικαστηρίου και οι διαφορές μεταξύ χωριών (Αλέκου, 2004). Οι ποινές στα Λαϊκά Δικαστήρια των «Έντολών» περιλάμβαναν αποζημίωση και πρόστιμο, όλα σε είδος, ενώ σε περιπτώσεις δυστροφίας του κατηγορουμένου την εκτέλεση της ποινής επέβαλε ομάδα ανταρτών που καλούνταν από τον Λαϊκό Επίτροπο (Τσουπαρόπουλος, 1989). Στο άρθρο έξι επίσης οι πρόεδροι των Λαϊκών Επιτροπών Αυτοδιοίκησης υπηρετούσαν την Τομεακή Επιτροπή Λαϊκής Αυτοδιοίκησης, η οποία αποτελούσε ανώτερη αρχή και ασκούσε εξουσία για ζητήματα και προβλήματα κοινού ενδιαφέροντος στα χωριά της περιοχής. Στο άρθρο οχτώ των «Έντολών» συγκροτήθηκε η Ένωση Κοινοτήτων Νομού από τους προέδρους και τους αντιπροέδρους των επιτροπών Λαϊκής Αυτοδιοίκησης όλων των κοινοτήτων του νομού που συνέρχονταν σε γενική συνέλευση και αποτελούσαν τη γενική αρχή του νομού (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Η συνέλευση μπορούσε να εκλέξει Εκτελεστική Επιτροπή και πρόεδρο που αποτελούσαν την ανώτερη αρχή του νόμου και αποσκοπούσαν στο συντονισμό θεμάτων για το σύνολο του νομού, την ανταλλαγή πείρας από την άσκηση λαϊκής εξουσίας αναφορικά με τους ενιαίους λαϊκούς θεσμούς. Παρά το γεγονός ότι οι «Έντολές» του κώδικα Ποσειδώνα χαρακτηρίστηκαν από πρωτοπορία, το ΕΑΜ και το Κ.Κ.Ε. είχαν αρχικά τις ενστάσεις τους για την υιοθέτηση των νέων θεσμών. Πολύ αργότερα κατανόησαν τη σημασία των λαοκρατικών θεσμών και υιοθέτησαν τη λογική των αγωνιστών της Ευρυτανίας (Τσουπαρόπουλος, 1989). Συνοψίζοντας, το 1943 χαρακτηριζόταν από τρία πολύ σημαντικά γεγονότα: α) αρχικά αποτελούσε το

χρονικό σημείο αναφοράς του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, β) παράλληλα ιδρύθηκε το Κοινό Γενικό Στρατηγείο Ανταρτών και γ) διαμορφώνονταν και αναπτύσσονταν οι λαϊκοδημοκρατικοί θεσμοί, η Αυτοδιοίκηση και η Λαϊκή Δικαιοσύνη ως αποτέλεσμα του «Κώδικα Ποσειδώνα» (Τσουπαρόπουλος, 1989). Οι λαϊκοδημοκρατικοί θεσμοί αρχικά εφαρμόστηκαν στις ορεινές περιοχές της Ευρυτανίας και της Δυτικής Θεσσαλίας, ενώ στόχος ήταν να αναπτυχθούν σε όλη την Ελλάδα κατά το ίδιο έτος.

Θεσμοθετήθηκαν έτσι με βάση τις «Εντολές» του κώδικα οι δύο κύριοι θεσμοί λαϊκού χαρακτήρα: η Αυτοδιοίκηση και η Λαϊκή Δικαιοσύνη, ωστόσο τα κείμενα που αναφέρονταν στην υλοποίησή τους δεν έχουν διασωθεί, όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα (Τσουπαρόπουλος, 1989). Τον Αύγουστο του 1943 στο Γαρδίκι Ομιλαίων εγκαθιδρύθηκε ο «Κώδικας Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης για τη Στερεά Ελλάδα», ο οποίος εφαρμόστηκε περιορισμένα διότι λίγο αργότερα το Κοινό Γενικό Στρατηγείο των Ελλήνων Ανταρτών θεσμοθέτησε και εφαρμόσε 15 για την Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη (Τσουπαρόπουλος, 1989). Η εφαρμογή της συγκεκριμένης απόφασης διήρκεσε όσο και το Κοινό Γενικό Στρατηγείο των Ελλήνων Ανταρτών, έως τον Οκτώβριο του 1943.

Παρόλο που ο Κώδικας της Στερεάς δεν εφαρμόστηκε γιατί αντικαταστάθηκε από την απόφαση 6 του Κοινού Γενικού Στρατηγείου, αποτελούσε έναν κυριολεκτικά λαοκρατικό θεσμό, που συνέταξε ο ίδιος ο λαός και πάνω σε αυτό το κείμενο στηρίχτηκαν και οι μεταγενέστερες προσπάθειες για την εγκαθίδρυση αντίστοιχων θεσμών. Αργότερα, το Γενικό Στρατηγείο του ΕΛΑΣ έφερε στο προσκήνιο το νέο κώδικα που ονομάστηκε «Διατάξεις του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ για την Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη» και περιείχε 146 άρθρα αντί των 73 του Κώδικα Στερεάς (Τσουπαρόπουλος, 1989). Ως προς το περιεχόμενο, καθιέρωνε το δεύτερο και τρίτο βαθμό Αυτοδιοίκησης (επαρχία και νομός) και τη λειτουργία των στρατοδικείων που τέθηκαν σε εφαρμογή από το Γενικό Στρατηγείο του ΕΛΑΣ.

Οι λαοκρατικοί θεσμοί έτσι από τον κώδικα Ποσειδώνα μέχρι και την ΠΕΕΑ φανέρωναν την ανάγκη για αλλαγές του ελληνικού λαού και την εδραίωση μιας νέας κοινωνίας, δικαιοσύνης και δημοκρατίας, υπό το πρίσμα της λαϊκής συνείδησης. Σταδιακά, οι λαοκρατικοί θεσμοί εξαπλώθηκαν σε όλη την Ελλάδα με αφετηρία την Ευρυτανία, που αποτελούσε τον κορμό του ανταρτικού κινήματος (Τσουπαρόπουλος,

1989). Τέλος, αργότερα με την ίδρυση της ΠΕΕΑ επήλθε η πλήρης αναγνώριση των λαοκρατικών θεσμών της ελληνικής κοινωνίας, στην οποία ωστόσο θα αναφερθούμε σε επόμενο κεφάλαιο.

1.2. Οι λαοκρατικοί θεσμοί στη Θεσσαλία

Στη Θεσσαλία παρόλο που το ΕΑΜ είχε διαμορφώσει ένα αρκετά μεγάλο κίνημα, οι λαοκρατικοί θεσμοί δεν βρήκαν πρόσφορο έδαφος, τόσο όσο βρήκαν σε άλλες περιοχές της Ελλάδας⁵. Το εαμικό κίνημα παρέμενε πιστό στην κατεύθυνση να μην αναλαμβάνει το ΕΑΜ την εξουσία επισήμως⁶. Όταν ελευθερώθηκε η Καρδίτσα από τους Ιταλούς το '43 οργανώθηκε μια μορφή εαμικής εξουσίας και διαμορφώθηκε μία διοίκηση της πόλης με γραμματείες: Γραμματεία Παιδείας, Επισιτισμού, Τύπου και Πληροφοριών, ενώ το εαμικό κίνημα έσπευσε σε δύο μέρες να διαλύσει την κυβέρνηση της Καρδίτσας- όπως ονομάστηκε. Όπως αναφέρεται από τον Αρσενίου η αργή ανάπτυξη των λαοκρατικών θεσμών στη Θεσσαλία οφειλόταν στην ανάγκη για την εθνική ενότητα, το ενδιαφέρον για την παραμονή των παλαιών αρχών, για τη διατήρηση διεκδικήσεων από τις κατοχικές αρχές και διότι η Θεσσαλία ήταν κέντρο διάβασης των κατακτητών. Παρόλα αυτά και ενώ και η Ευρυτανία κατείχε τη συγκεκριμένη θέση, πώς εξηγείται η αργή ανάπτυξη των θεσμών στην Θεσσαλία; Υπάρχει μια εξήγηση κατά τον Τσουπαρόπουλο (1989) που αναφέρει τον «φόβο ότι οι θεσμοί εξουσίας θα δικαίωναν εκείνους που κατηγορούσαν το ΕΑΜ ότι παραβιάζει τις αρχές και τις διακηρύξεις του, αναλαμβάνοντας την εξουσία ενώ διεξάγεται ακόμα ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας» (σ.36).

Συνεπώς, το ΚΚΕ φοβόταν μη δημιουργηθεί η εντύπωση ότι το ΕΑΜ σκόπευε να καταλάβει την εξουσία πρώτου αποφασίσει ο λαός για το μέλλον του. Πέρα όμως από αυτή τη θέση, αξιοσημείωτο ήταν το γεγονός ότι σε περιοχές που απελευθερώθηκαν όπως η Καρδίτσα, παρουσίασαν μία μορφή διοίκησης και εξουσίας η οποία δεν ήταν δυνατόν να καθοδηγείται από τη δύναμη του ΕΛΑΣ που ήταν στρατιωτική. Η πολιτική εξουσία θα έπρεπε να μην ασκείται από το ΕΑΜ, αλλά από τις λαϊκές και επαγγελματικές οργανώσεις πράγμα το οποίο έγινε στην Καρδίτσα. Η

---

⁵ Για παράδειγμα, στην Ευρυτανία.

⁶ Για το λόγο αυτό, το γραφείο περιοχής Θεσσαλίας του ΚΚΕ επέκρινε τον καπετάν Νικητάρη που εισήγαγε σε μερικά χωριά της ορεινής Δυτικής Θεσσαλίας τον κώδικα Ποσειδώνα (Τσουπαρόπουλος, 1989).

κατάληψη της εξουσίας από την καθοδήγηση του κινήματος ήταν μία κίνηση υπερβολική καθοδηγούμενη από το ΚΚΕ και εμπόδιζε το εθνικό λαϊκό κίνημα να αξιοποιήσει την πλούσια εμπειρία που θα κέρδιζε από την εφαρμογή των λαϊκών δημοκρατικών θεσμών, όχι μόνο στα χωριά αλλά και σε μεγάλες πόλεις (Τσουπαρόπουλος, 1989). Εντούτοις, οι λαοκρατικοί θεσμοί εισχώρησαν και στην περιοχή της Θεσσαλίας και συγκεκριμένα στο τέλος του 1943 οργανώθηκαν ειδικές συσκέψεις και ιδρύθηκαν σχολές Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης που λειτούργησαν στο νομό Λάρισας και στο νομό Μαγνησίας. Η διάρκειά τους κρατούσε ένα περίπου μήνα με εντατική διδασκαλία και από ειδικά στελέχη νομικούς και διοικητικούς υπαλλήλους, όπως οι δικηγόροι του Βόλου Μάργαρης, Δοξόπουλος και Τσούφης (Τσουπαρόπουλος, 1989).

1.3. Το Σχέδιο Διατάξεων για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη των Εαμικών Νομικών της Αθήνας

Το συγκεκριμένο Σχέδιο συντάχθηκε από νομικούς του εαμικού κινήματος στην Αθήνα και ήταν ένα κείμενο που συγκροτήθηκε στην κατεχόμενη περιοχή της χώρας, ενώ ήταν επηρεασμένο από τη παλιά νομοθεσία (Τσουπαρόπουλος, 1989)⁷. Το Σχέδιο προέβλεπε ότι η εκλογή των λαϊκών οργάνων γίνεται από λαϊκή συνέλευση και ο πρόεδρος κατά προτίμηση θα έπρεπε να είναι νομικός. Επίσης, εκλέγονταν δύο τακτικά και δύο αναπληρωματικά μέλη του τοπικού Λαϊκού Δικαστηρίου, ένας τακτικός και ένας αναπληρωματικός ως μέλη του αναθεωρητικού δικαστηρίου (Τσουπαρόπουλος, 1989). Τα λαϊκά δικαστήρια δίκάζαν με δύο δικαστές, τον πρόεδρο και τον γραμματέα (που διοριζόταν από τον πρόεδρο). Όταν το λαϊκό δικαστήριο δίκασε ποινικές υποθέσεις συμμετείχε στη διαδικασία και αντιπρόσωπος της κοινότητας, διορισμένος από το κοινοτικό συμβούλιο και ονομαζόταν Λαϊκός Επίτροπος και εκτελούσε χρέη δημόσιου κατηγορού (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Το Αναθεωρητικό Δικαστήριο αποτελούνταν από τον πρόεδρο, τέσσερις δικαστές και το γραμματέα που διοριζόταν από τον πρόεδρο ενώ στις ποινικές υποθέσεις έπαιρνε μέρος και αντιπρόσωπος της πολιτικής εξουσίας που διοριζόταν από αυτήν και ονομαζόταν Λαϊκός Επίτροπος και εκτελούσε εισαγγελικά χρέη (Τσουπαρόπουλος, 1989). Ο πρόεδρος του Αναθεωρητικού και ο αναπληρωτής του

---

⁷ Ήταν βασισμένο σε αρχές που ίσχυαν ήδη στην ελεύθερη Ελλάδα.

διορίζονταν επίσημα από την πολιτική εξουσία και συνήθως ήταν νομικοί (Ζέπος, 2009).

Τα δικαστήρια δε δεσμεύονταν από διαδικαστικούς τύπους ούτε από κανόνες αποδείξεων αλλά απέβλεπαν στην ανεύρεση της αλήθειας όσο πιο ουσιαστικά γινόταν (Τσουπαρόπουλος, 1989). Η ανεύρεση της αλήθειας επιχειρείτο μέσα από αποδεικτικά μέσα, έγγραφα, μαρτυρίες και η ομολογία ή η απουσία διαδίκων εκτιμούνταν ελεύθερα από το δικαστήριο. Οι δικαστές έκριναν κατά συνείδηση στηριζόμενοι στα περιστατικά που προέκυπταν από τη διαδικασία, ενώ μεριμνούσαν για το ίσο, το ορθό και το δίκαιο (Τσουπαρόπουλος, 1989). Δίκαζαν σύμφωνα με το κοινό αίσθημα του δικαίου και τους κανόνες της ηθικής και οι διάδικοι υποστήριζαν τα συμφέροντα τους αυτοπροσώπως ή με αντιπρόσωπο που μπορούσε να μην είναι και δικηγόρος ή δικολάβος (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι συνεδριάσεις των δικαστηρίων ήταν δημόσιες, εκτός εάν υπήρχε λόγος να διαταραχθεί η δημόσια τάξη ή να προσβληθούν τα δημόσια ήθη. Οι αποφάσεις των λαϊκών δικαστηρίων ήταν πάντοτε οριστικές και υπόκειντο σε αναθεώρηση πέντε μέρες από τη στιγμή που θα δημοσιεύονταν και σε καμία περίπτωση η προφυλάκιση δεν μπορούσε να κρατήσει πάνω από τρεις μήνες. Τα αδικήματα από μέλη ή εις βάρος του ΕΛΑΣ δικάζονταν από στρατοδικεία, καθώς και τα αδικήματα που θα εξαιρούσε από την αρμοδιότητα των λαϊκών δικαστηρίων ο στρατιωτικός διοικητής περιφέρειας. Τα λαϊκά δικαστήρια δίκαζαν διαφορές που είχαν ως αντικείμενο την κατοχή, την χρήση χωραφιών, κήπων, αμπελιών, σπιτιών, συνόρων, δρόμων, νερών, κληρονομικών, κινητών ή ακινήτων πραγμάτων, εργατικών διαφορών, διατροφές συζύγων, παιδιών και γονέων και αποζημιώσεις ή διατροφές μελών οικογένειας που γίνονταν αιτία θανάτου ή ανικανότητας για εργασία (Τσουπαρόπουλος, 1989). Δίκαζαν επιπλέον διαφορές από συναλλαγές του καθημερινού βίου, διαφορές μεταξύ εμπόρων, εφόσον η φύση αυτών των διαφορών ήταν επείγουσα κατά την κρίση των προέδρων των λαϊκών δικαστηρίων⁸.

Ο ποινικός νόμος του συγκεκριμένου σχεδίου, που περιλάμβανε δύο άρθρα σύμφωνα με τα οποία όλα τα αδικήματα σε βαθμό πλημμελήματος δικάζονταν από τα λαϊκά δικαστήρια και τιμωρούνταν με ποινές κατά την κρίση τους. Τα αδικήματα

---

⁸ Οι υποθέσεις διαζυγίων, οι ακυρώσεις γάμων, υιοθεσιών ή οι διαδικασίες αναγνώρισης τέκνων δεν δικάζονταν από τα λαϊκά δικαστήρια.

κατά της ζωής και της ακεραιότητας του ανθρώπου, όπως ο φόνος, η αναίρεση, ο φόνος εξ αμελείας, αλλά και τα αγορανομικά αδικήματα που στρέφονταν κατά της ζωής και της υγείας των πολιτών, δικάζονταν από τα αναθεωρητικά δικαστήρια με ποινές κατά την κρίση τους, στηριζόμενα σε ίδιες ή ανάλογες περιπτώσεις που όριζε ο κοινός ποινικός νόμος.

Συνοψίζοντας, το Σχέδιο των εαμικών νομικών στην Αθήνα καθιέρωσε το θεσμό της Λαϊκής Δικαιοσύνης, ως προς τις ποινές όμως στρεφόταν στην εφαρμογή του κοινού ποινικού νόμου. Για το λόγο αυτό, ο πρόεδρος και ο λαϊκός επίτροπος κατά προτίμηση έπρεπε να είναι νομικοί. Το Σχέδιο αποτέλεσε σημείο αναφοράς στη συνδιάσκεψη για την Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη στο Γαρδίκι Ομιλαίων και συγκρότησε τον Κώδικα της Στερεάς για την Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη.

1.4. Οι λαοκρατικοί θεσμοί στη Στερεά Ελλάδα

Ο Κώδικας της Στερεάς συντάχθηκε με εντολή της κομματικής και της εαμικής οργάνωσης της Ρούμελης. Στο Γαρδίκι Ομιλαίων τον Αύγουστο του 1943 η πρώτη συνδιάσκεψη των εκπροσώπων Αυτοδιοίκησης της Φθιώτιδας, της Φωκίδας και της Ευρυτανίας συζήτησε και ενέκρινε τον κώδικα και την εφαρμογή του (Τσουπαρόπουλος, 1989). Ο κώδικας συντάχθηκε με βάση τον Κώδικα Ποσειδών ενώ επίσης συμπεριλήφθηκε και το σχέδιο για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη που συνέταξαν οι εαμικοί νομικοί των Αθηνών. Συνεπώς, αποτελούσε μία πιο συγκροτημένη προσπάθεια –διαφορετική αλλά και συνέχεια των προηγούμενων- για τη θέσπιση των λαοκρατικών θεσμών. Σύμφωνα με τον Ζέπο (2009) ο Κώδικας της Στερεάς, αρχικά εφαρμόστηκε ανεπισήμως στην περιοχή του Καρπενησίου και αργότερα, εξαπλώθηκε και στις περιοχές της βορειοδυτικής Πελοποννήσου. Το Γενικό Στρατηγείο του ΕΛΑΣ σε πρώτη φάση ενέκρινε τον κώδικα της Στερεάς, που περιείχε 73 άρθρα και αποτελούσε ένα σπουδαίο νομοθέτημα στην εξέλιξη των λαοκρατικών θεσμών μετά τον Κώδικα Ποσειδώνα.

Ο Κώδικας της Στερεάς αναφερόταν στο θεσμό της Αυτοδιοίκησης και συγκεκριμένα, υποστήριζε ότι ο λαός μπορούσε να συμμετέχει ενεργά στη διοίκησή του, αξιοποιώντας λαϊκές δυνάμεις για την άμεση ικανοποίηση των συμφερόντων των πολιτών (Τσουπαρόπουλος, 1989). Βασικοί κλάδοι της Αυτοδιοίκησης ήταν η

διοίκηση των δήμων και Λαϊκή Δικαιοσύνη, η οποία θεωρείτο κλάδος της Αυτοδιοίκησης⁹. Συγκροτήθηκαν επιπλέον δημοτικά συμβούλια (11μελή) με τρία αναπληρωματικά μέλη και κοινοτικά συμβούλια με 7 μέλη και 3 επίσης αναπληρωματικά μέλη, που μπορούσε να εκλέγει ο λαός ενώ προβλέπονταν η εκλογή των διαφόρων επιτροπών (πενταμελείς ή τριμελείς) καθώς και της τριμελούς Ελεγκτικής Επιτροπής. Όλες οι επιτροπές ήταν αιρετές και εκλέγονταν με μυστική ψηφοφορία των κατοίκων, ενώ ορκίζονταν μπροστά στο λαό.

Το δικαίωμα ψήφου κατείχαν όλοι οι άντρες και οι γυναίκες από ηλικίες 17 και άνω και η διαλογή των ψήφων γινόταν μπροστά στο λαό (Τσουπαρόπουλος, 1989). Εφορευτική Επιτροπή ορίστηκε το τοπικό Λαϊκό Δικαστήριο και αν δεν υφίστατο, τη συγκροτούσαν ο δήμαρχος ή ο πρόεδρος της κοινότητας, ο παπάς και ο δάσκαλος. Το τοπικό Λαϊκό Δικαστήριο ήταν πενταμελές και αποτελούνταν από τέσσερα τακτικά και τρία αναπληρωματικά μέλη, αλλά και ένα μέλος οριζόμενο από το Δημοτικό ή Κοινοτικό Συμβούλιο. Στο δικαστήριο έπαιρνε μέρος χωρίς ψήφο και ο Λαϊκός Επίτροπος που τον είχε εκλέξει η Επιτροπή Λαϊκής Ασφάλειας (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Το Αναθεωρητικό Δικαστήριο αποτελούνταν από 5 τακτικά και 5 αναπληρωματικά μέλη, τα οποία επιλέγονταν από τους προέδρους των Λαϊκών Δικαστηρίων της περιφέρειας του Αναθεωρητικού. Ο Λαϊκός Επίτροπος εκλεγόταν από τη συνέλευση των προέδρων των Αναθεωρητικών Δικαστηρίων. Όλα τα λαϊκά όργανα ήταν ανεξάρτητα και απαγορευόταν κάθε επέμβαση στο έργο τους είτε από τις πατριωτικές οργανώσεις είτε από τα ένοπλα τμήματα (Ζέπος, 2009· Τσουπαρόπουλος, 1989). Αναφορικά με τη λειτουργία των οργάνων, τα δημοτικά ή κοινοτικά συμβούλια ήταν αρμόδια για κάθε ζήτημα που ενδιέφερε τους κατοίκους. Επίσης, ήταν αρμόδια για τη διαχείριση των δημοτικών ή κοινοτικών κτημάτων, την επιβολή και είσπραξη των φόρων, την επιβολή προσωπικής εργασίας για κοινωφελείς σκοπούς και την άσκηση ελέγχου των αποφάσεων των επιμέρους επιτροπών. Κάθε μήνα το δημοτικό ή κοινοτικό συμβούλιο, το τοπικό Λαϊκό Δικαστήριο και οι άλλες επιτροπές συγκαλούσαν γενική συνέλευση και συζητούσαν όλα τα γενικά ζητήματα παίρνοντας γενικότερες αποφάσεις για το λαό. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο θεσμός της

---

⁹ Μεταγενέστερα νομοθετήματα της οργάνωσης ΠΕΕΑ προέβλεπαν το διαχωρισμό Αυτοδιοίκησης από τη Λαϊκή Δικαιοσύνη (Μπέκος, 1979).

Γενικής Συνέλευσης του λαού δεν υπήρχε στον Κώδικα Στερεάς, παρά μόνο για την εκλογή των οργάνων.

1.5. Τα Λαϊκά Δικαστήρια

Τα Λαϊκά Δικαστήρια του Κώδικα της Στερεάς, που όπως αναφέρθηκε ήταν πενταμελή, εκδίκαζαν τις πολιτικές διαφορές και τα ποινικά αδικήματα εκτός από την έσχατη προδοσία, το φόνο, την αναίρεση, το βιασμό, τη ληστεία και τη ζωοκλοπή που δικάζονταν από τα στρατοδικεία. Ο πρόεδρος του Λαϊκού Δικαστηρίου διεύθυνε τις συνεδριάσεις και η απόφαση εκδιδόταν ύστερα από σύσκεψη όλων των δικαστών που ήταν ίσοι μεταξύ τους (Τσουπαρόπουλος, 1989). Ο Λαϊκός Επίτροπος και το Δικαστήριο προτού δικάσουν την υπόθεση συγκαλούσαν τους αντίδικους σε συμβιβασμό, σύμφωνα με παλαιότερη αρχή της Λαϊκής Δικαιοσύνης (Τσουπαρόπουλος, 1989). Το Αναθεωρητικό Δικαστήριο δικάζε σε δεύτερο βαθμό, έπειτα από προσφυγή των ενδιαφερόντων ή του Λαϊκού Επιτρόπου που είχε εισαγγελικά και ανακριτικά καθήκοντα και φρόντιζε την εκτέλεση των αποφάσεων παρακολουθώντας επιπλέον τις αποφάσεις των άλλων δικαστηρίων και ερχόταν σε συνεννόηση με άλλους λαϊκούς επιτρόπους αποσκοπώντας στην ομοιομορφία των αποφάσεων (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Οι συνεδριάσεις των λαϊκών δικαστηρίων ήταν δημόσιες, αλλά όταν υπήρχε κίνδυνος για τη δημόσια τάξη η δίκη γινόταν και χωρίς ακροατήριο. Οι δικαστές δικάζαν σύμφωνα με τη συνείδησή τους και με στοιχεία που κατατέθηκαν, έχοντας πάντοτε υπόψη τους το δίκαιο του λαού. Τα δικαστήρια ερευνούσαν την ουσιαστική αλήθεια, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες που διαμορφώθηκαν, τις συγκεκριμένες συμφωνίες, τα έθιμα και τις τοπικές συνήθειες αλλά και την εμπειρία τους από τους παλιούς νόμους (Τσουπαρόπουλος, 1989). Αναφορικά με τις πολιτικές διαφορές, τα Λαϊκά Δικαστήρια λάμβαναν υπόψη τους το δόλο, το φόβο, την ανώτερη βία, την ψυχολογική βία, την πλάνη, την κατάσταση άμυνας και ανάγκης καθώς και άλλες παραμέτρους (Ζέπος, 2009). Επίσης, τιμωρούνταν από το δικαστήριο όσοι μάρτυρες κλήθηκαν και δεν παρουσιάστηκαν στη δίκη, καθώς η μαρτυρία στο δικαστήριο θεωρούνταν υποχρεωτική.

Σε περίπτωση που οι διάδικοι δεν παρουσιάζονταν, δικάζονταν ερήμην αλλά είχαν το δικαίωμα να ζητήσουν επανάληψη της δίκης μέσα σε δεκαπέντε ημέρες. Οι

αποφάσεις των δικαστηρίων ήταν οριστικές, ωστόσο υπήρχε το δικαίωμα για αναθεώρηση, την οποία μπορούσε να αιτηθεί και ο Λαϊκός Επίτροπος μόνο για καταδικαστικές ποινικές αποφάσεις. Οι αποφάσεις λαμβάνονταν από το Λαϊκό Δικαστήριο μέσα σε οχτώ ημέρες, ενώ στις ποινικές δίκες ο μηνυτής και ο κατηγορούμενος έπρεπε να παρίστανται υποχρεωτικά στο δικαστήριο (Τσουπαρόπουλος, 1989). Το αδίκημα δικαζόταν στον τόπο όπου έγινε. Σε περίπτωση που οι διάδικοι κατοικούσαν σε διαφορετικούς δήμους ή κοινότητες και εφόσον το ζητούσαν, ο Λαϊκός Επίτροπος ή το δικαστήριο όριζαν άλλο τοπικό δικαστήριο.

Τα λαϊκά δικαστήρια επέβαλλαν τις ακόλουθες ποινές: περιορισμό της ελευθερίας, φυλάκιση μέχρι δέκα χρόνια, εκτόπιση μέχρι δώδεκα μήνες, υποχρεωτική δουλειά σε κοινωφελή έργα, δωδεκάμηνη δημόσια επίπληξη, στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων είτε ως αυτοτελής ποινή είτε ως επακόλουθη, πρόστιμο σε χρήμα ή σε είδος, αποζημίωση για όφελος του αδικημένου για ψυχική οδύνη (Τσουπαρόπουλος, 1989). Σε περιπτώσεις όπου ο καταδικασμένος αρνούταν να πληρώσει, το δικαστήριο διέταζε την προσωπική του κράτηση ή την υποχρεωτική εργασία του σε κοινωφελή έργα και για ορισμένο χρόνο (Ζέπος, 2009· Τσουπαρόπουλος, 1989). Τα λαϊκά δικαστήρια δικάζαν οριστικά ή προσωρινά όλες τις πολιτικές διαφορές με επείγοντα χαρακτήρα, ενώ οι κληρονομικές υποθέσεις δικάζονταν μόνο προσωρινά.

Τα λαϊκά δικαστήρια επιπλέον αποφάσιζαν τη λύση ή την ακύρωση ενός γάμου, αν υπήρχε αδυναμία συμβίωσης, ανεξάρτητα από την υπαιτιότητα (Ζέπος, 2009· Τσουπαρόπουλος, 1989). Επίσης, όριζαν επιτρόπους ανηλίκων ή προσώπων που δεν μπορούσαν να διαχειριστούν την περιουσία τους από διανοητική ή σωματική πάθηση, οι οποίοι λογοδοτούσαν σε συγγενικά συμβούλια. Τα λαϊκά δικαστήρια δικάζαν και εργατικές διαφορές καθώς και συναλλαγές κάθε είδους. Σε καμία περίπτωση δεν επιτρεπόταν απαλλοτρίωση κτημάτων από τα δικαστήρια, εντούτοις μπορούσαν να αποφασίζουν την εγκατάσταση φτωχών και ακτημόνων αγροτών με ανάλογο μίσθωμα για τους ιδιοκτήτες (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Σχετικά με τη συγκρότηση σωματείων, δέκα πρόσωπα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα σωματείο με οποιονδήποτε κοινωφελή σκοπό και με τις ίδιες προϋποθέσεις μπορούσαν να εγκριθούν και συνεταιρισμοί. Τα μέλη των λαϊκών δικαστηρίων και των λαϊκών επιτροπών σε περίπτωση που παρέβαιναν τα καθήκοντά

τους κατά συνείδηση, μίσος, έχθρα, φιλία, συγγένεια, συμφέρον ή αμέλεια λογοδοτούσαν με τη σειρά τους στα Αναθεωρητικά δικαστήρια που δίκάζαν σε πρώτο και τελευταίο βαθμό. Τα μέλη των Αναθεωρητικών Δικαστηρίων για τους παραπάνω λόγους δικάζονταν από έκτακτο λαϊκό δικαστήριο αποτελούμενο από πέντε μέλη διαφορετικών Αναθεωρητικών Δικαστηρίων και ενός Λαϊκού Επιτρόπου άλλου Αναθεωρητικού (Τσουπαρόπουλος, 1989). Όλα τα παραπάνω αναφέρονταν στον Κώδικα Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης της Στερεάς Ελλάδας, που εγκρίθηκε από το Γενικό Στρατηγείο του ΕΛΑΣ, αλλά ίσχυσε τοπικά και χρονικά σε περιορισμένο βαθμό, διότι το 1944 μπήκαν σε εφαρμογή για όλη την Ελλάδα οι «Διατάξεις για την Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη».

1.6. Η Λαϊκή Δικαιοσύνη

Οι Διατάξεις για την Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη αποτελούνταν από 146 άρθρα που διαμορφώθηκαν με βάση τον Κώδικα της Στερεάς, ωστόσο θεωρήθηκαν ως ένα πιο αναλυτικό και πληρέστερο νομοθέτημα. Οι Διατάξεις εξακολουθούσαν να μη διαχωρίζουν την Αυτοδιοίκηση από τη Λαϊκή Δικαιοσύνη. Σύμφωνα με τον Ζέπο (2009) με τις Διατάξεις ο θεσμός της Αυτοδιοίκησης απέκτησε πλήρη ομοιομορφία και εφαρμόστηκε σε όλες τις απελευθερωμένες περιοχές. Οι συγκεκριμένες διατάξεις προέβλεπαν τρεις βαθμούς Αυτοδιοίκησης: την πρωτοβάθμια (κοινότητα-δήμος), τη δευτεροβάθμια (επαρχία) και την τριτοβάθμια (τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση). Όσον αφορά τη Λαϊκή Δικαιοσύνη προβλεπόταν, εκτός του Λαϊκού τοπικού Δικαστηρίου και του Αναθεωρητικού, και Ακυρωτικό Δικαστήριο. Περιλαμβάνονταν επίσης, 34 άρθρα για την Αυτοδιοίκηση, 112 άρθρα για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη, ενώ κύριο χαρακτηριστικό του νομοθετήματος ήταν η πίστη και η αφοσίωση στις αρχές της λαϊκής κυριαρχίας (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Αναφορικά με την Αυτοδιοίκηση, οι κοινότητες, οι δήμοι και οι νομοί διοικούνταν από συμβούλια που εκλέγονταν ελεύθερα από το λαό, αλλά και λαϊκές επιτροπές για την εξυπηρέτηση των αναγκών του λαού: Λαϊκές Επιτροπές Λαϊκής Ασφάλειας, Σχολική Επιτροπή, Εκκλησιαστική Επιτροπή, Επιτροπή Κοινωνικής Πρόνοιας και Επισιτισμού και Εξελεγκτική Επιτροπή (Τσουπαρόπουλος, 1989). Σε κάθε Κοινότητα ή Δήμο ιδρύονταν ένα ή περισσότερα Λαϊκά Δικαστήρια, όπου η Γενική Συνέλευση των πολιτών και η Επαρχιακή και Νομαρχιακή Συνέλευση

αποτελούσαν ανώτερα όργανά τους που εγγυούνταν τη λαϊκή κυριαρχία. Σε πόλεις όπου διέμεναν πάνω από δέκα χιλιάδες κάτοικοι, εκλέγονταν και συνοικιακά συμβούλια και κάθε μήνα όλα τα όργανα της Αυτοδιοίκησης, το Κοινοτικό Συμβούλιο το Λαϊκό Δικαστήριο με τις διάφορες επιτροπές, συνεδρίαζαν με σκοπό να εξετάσουν τα προβλήματα και έπαιρναν αποφάσεις που αφορούσαν το λαό (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Κάθε τρεις μήνες όλα τα όργανα της Αυτοδιοίκησης υποχρεούνταν να καλούν το λαό σε γενική συνέλευση και να λογοδοτούν σε αυτόν εκθέτοντας τη δράση τους. Στις γενικές συνελεύσεις όλοι οι πολίτες άνδρες και γυναίκες είχαν δικαίωμα ψήφου και μπορούσαν να κάνουν προτάσεις και να εισηγούνται διάφορα θέματα, ενώ οι αποφάσεις παίρνονταν κατά πλειοψηφία. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε κάθε επαρχία ιδρύθηκε επαρχιακή συνέλευση και σε κάθε νομό νομαρχιακή συνέλευση (Τσουπαρόπουλος, 1989). Η θητεία των μελών των οργάνων της Αυτοδιοίκησης ήταν ετήσια και το λειτούργημά τους ήταν τιμητικό, υποχρεωτικό και άμισθο. Τα όργανα της Αυτοδιοίκησης ήταν ανεξάρτητα και απαγορευόταν κάθε παρέμβαση στις αποφάσεις τους, όπως και σε εκείνες των λαϊκών δικαστηρίων. Εντούτοις, η κατάχρηση εξουσίας θεωρείτο ποινικό αδίκημα και τιμωρούνταν από τα στρατοδικεία (Ζέπος, 2009· Τσουπαρόπουλος, 1989).

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η Δικαιοσύνη απονεμόταν στην ελεύθερη Ελλάδα από τα λαϊκά δικαστήρια, το αναθεωρητικό και το ακυρωτικό δικαστήριο που ιδρύθηκε για πρώτη φορά με τις «Διατάξεις» και δεν υπήρχε ούτε στον Κώδικα Στερεάς, ούτε στα προηγούμενα νομοθετήματα του αγώνα. Τα Λαϊκά Δικαστήρια ήταν πενταμελή και αποτελούνταν από τέσσερα τακτικά και τρία αναπληρωματικά μέλη που εκλέγονταν με μυστική καθολική με ψηφοδέλτιο ψηφοφορία (Τσουπαρόπουλος, 1989). Το Κοινοτικό Συμβούλιο διόριζε ένα από τα μέλη του για τη σύνθεση του πενταμελούς Λαϊκού Δικαστηρίου, που ως αρχή είχε καθιερωθεί από τον Κώδικα Ποσειδώνα. Το Αναθεωρητικό δικαστήριο αποτελούνταν από πέντε μέλη τακτικά και αναπληρωματικά που εκλέγονταν στη Γενική Συνέλευση από τους προέδρους των λαϊκών δικαστηρίων της περιφέρειας του Αναθεωρητικού, που αντιστοιχούσε με την περιφέρεια του παλιού Ειρηνοδικείου (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Το Αναθεωρητικό Δικαστήριο ήταν αρμόδιο για την εκλογή του προέδρου, του αντιπροέδρου και της γραμματείας, ενώ ο Λαϊκός Επίτροπος εκλεγόταν από τη

συνέλευση των προέδρων των Λαϊκών Δικαστηρίων και ήταν κατά προτίμηση νομικό πρόσωπο. Επίσης, το Αναθεωρητικό Δικαστήριο ήταν αρμόδιο να δικάζει όλες τις υποθέσεις που δικάστηκαν οριστικά από τα Λαϊκά Δικαστήρια της περιφέρειας του, ύστερα από αίτηση των διαδίκων (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Όσον αφορά το Ακυρωτικό Δικαστήριο, αποτελούνταν από 5 τακτικά και 3 αναπληρωματικά μέλη, που εκλέγονταν από τους προέδρους των Αναθεωρητικών και εξέταζε εάν οι αποφάσεις είναι σύμφωνες με τον κώδικα ή παραβίασαν το πνεύμα του και άρα παράπεμπε την υπόθεση να ξαναδικαστεί στο πλησιέστερο (σε αυτό που εκδίκασε την υπόθεση) Αναθεωρητικό (Τσουπαρόπουλος, 1989). Επίσης το Ακυρωτικό επενέβαινε σε περίπτωση που το Αναθεωρητικό δεν έλαβε υπόψη τα πραγματικά περιστατικά που αναφέρθηκαν στο δικαστήριο, τα πειστήρια και τα έγγραφα και στέλνει ξανά την υπόθεση στο πλησιέστερο Αναθεωρητικό που δίκασε αρχικά την υπόθεση. Αξίζει να επισημανθεί ότι τα μέλη του Ακυρωτικού Δικαστηρίου, ο Λαϊκός Επίτροπος και ο Αναπληρωτής έπαιρναν μηνιαία αποζημίωση, όταν το δικαστήριο δίκασε μία υπόθεση ως δικαστήριο ουσίας, σε περιπτώσεις όπου οι αποφάσεις είχαν εξαφανιστεί.

Συνοψίζοντας, με τις Διατάξεις αλλά και με τα προηγούμενα νομοθετήματα γινόταν ορατή η παρουσία του λαού στη διοίκηση, ενώ η λαϊκή κυριαρχία μέσα από τις γενικές συνελεύσεις χάραξε τις νέες κατευθύνσεις για την επίλυση των προβλημάτων που τον ταλάνιζαν. Η γενική συνέλευση αξίζει να σημειωθεί ότι ως θεσμός υπήρχε και λειτουργούσε και στις ένοπλες δυνάμεις τον αγώνα και αποτελούσε το ανώτατο όργανο της Αυτοδιοίκησης και της Λαϊκής Δικαιοσύνης (Τσουπαρόπουλος, 1989). Επιπλέον, καθιερώθηκε σε όλα τα νομοθετήματα της κατοχικής περιόδου εκτός από τον κώδικα της Στερεάς, όπου συγκαλούνταν κάθε μήνα τα όργανα και οι επιτροπές που συνεδρίαζαν για να αποφασίσουν από κοινού για τα γενικότερα ζητήματα. Επίσης, βασικό χαρακτηριστικό ήταν το δικαίωμα όλων των πολιτών στην ψήφο, η ελεύθερη έκφραση προτάσεων και επίλυσης προβλημάτων προς όφελος του λαού.

Σε όλα τα νομοθετήματα κατοχυρώθηκε η αρχή της ανάκλησης των οργάνων πριν από τη λήξη της θητείας τους, σε περίπτωση που δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στα καθήκοντά τους, ενώ από την άλλη πλευρά απαγορευόταν η επέμβαση στο έργο των επιτροπών Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης

(Τσουπαρόπουλος, 1989). Η κατάχρηση εξουσίας από τα όργανα, θεωρούνταν βαρύτατο παράπτωμα και δικαζόταν από τα στρατοδικεία και τέλος, όλα τα αξιώματα ήταν υποχρεωτικά, τιμητικά και άμισθα, πέρα από κάποιες εξαιρέσεις στα μέλη των Ακυρωτικών Δικαστηρίων (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Κεφάλαιο 2: Η ΠΕΕΑ και το έργο της

2.1. Ίδρυση και Διοίκηση της ΠΕΕΑ

Μία σειρά από γεγονότα οδήγησαν στην ανάγκη δημιουργίας ενός κεντρικού πολιτικού οργάνου, που θα ήταν αρμόδιο για τη διοίκηση του ένοπλου αγώνα και των απελευθερωμένων περιοχών (Σκαλιδάκης, 2014· Τσουπαρόπουλος, 1989). Τα γεγονότα αυτά αφορούσαν τη μεγάλη ανάπτυξη του εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος, η απελευθέρωση μεγάλων περιοχών κατά μήκος του ορεινού όγκου της χώρας, η ανάγκη συντονισμού του αγώνα και η σταδιακή ανάπτυξη πυρήνων εξουσίας στα διάφορα διαμερίσματα της χώρας για την παροχή βοήθειας στα ένοπλα τμήματα και την κάλυψη των αναγκών του λαού (Τσουπαρόπουλος, 1989). Συνεπώς, κρίθηκε απαραίτητη η δημιουργία ενός συντονιστικού οργάνου, το οποίο θα ήταν σε θέση να ασκεί καθήκοντα λαϊκοδημοκρατικής κυβερνητικής εξουσίας στην ελεύθερη Ελλάδα.

Ήδη από το προηγούμενο κεφάλαιο, έγινε κατανοητό ότι οι λαοκρατικοί θεσμοί της Αυτοδιοίκησης και της Λαϊκής Δικαιοσύνης λειτουργούσαν με την ευθύνη των οργανώσεων¹⁰ που είχαν διαμορφώσει το «κράτος του βουνού», το οποίο μεν πολεμούσε, αλλά ταυτόχρονα θεμελιώνει και τη μελλοντική μορφή της ελεύθερης και λαοκρατούμενης Ελλάδας. Ως εκ τούτου, έπρεπε να δημιουργηθεί ένα κεντρικό συντονιστικό όργανο λαοκρατικής εξουσίας. Όλα τα παραπάνω και επιπλέον, η ενίσχυση του εαμικού κινήματος σε σχέση με τα παλαιά κόμματα, οδήγησαν το Κ.Κ.Ε. να συγκροτήσει στην ελεύθερη Ελλάδα ένα κυβερνητικό όργανο ενότητας και απελευθέρωσης. Έτσι, το 1944 έγινε δεκτή η εισήγηση του Κ.Κ.Ε. από το ΕΑΜ και συγκροτήθηκε στην Ευρυτανία, η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ) (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Το ΕΑΜ ανάμεσα στους λόγους ίδρυσης της συγκεκριμένης επιτροπής αναφέρθηκε στην ενίσχυση της εθνικής ενότητας που θα επιχειρούνταν από την πλευρά του, αλλά και από την πλευρά της πολιτικής επιτροπής (Τσουπαρόπουλος, 1989). Τα μέλη της επιτροπής ήταν ο συνταγματάρχης Μπακιρτζής (πρόεδρος) και οι στρατηγοί Μάντακας, Σιάντος, Τσιφιώκος και Γαβριηλίδης (Τσουπαρόπουλος, 1989). Υποστηρίζεται ότι η ίδρυση της ΠΕΕΑ καθυστέρησε, καθώς το ΕΑΜ

---

¹⁰ Για παράδειγμα, ορισμένες οργανώσεις ήταν η Κοινωνική Πρόνοια και η Επιτροπή Παιδείας.

επιχειρούσε την σύμπραξη με τα παλαιά κόμματα για τη δημιουργία μιας κυβέρνησης εθνικής ενότητας, ωστόσο τα αντιλαϊκά κινήματα σε συνδυασμό με τις βρετανικές καθοδηγήσεις είχαν ως αποτέλεσμα την κατακύρωση των συγκεκριμένων προσπαθειών.

Η ΠΕΕΑ ορκίστηκε στις 10 Μαρτίου του 1944 σε ένα χωριό της Ευρυτανίας (Βίνιανη) και μέσα από τη διακήρυξή της, τονίστηκαν οι στόχοι και οι σκοποί που κλήθηκε να επιτελέσει. Συγκεκριμένα, σκοπός της ήταν να συντονίσει και να διεξάγει με όλα τα μέσα και με όλες τις δυνάμεις μας στην Ελλάδα τον αγώνα κατά των κατακτητών (Τσουπαρόπουλος, 1989). Επιπλέον, να φροντίσει για την απομάκρυνση από τη χώρα των Γερμανών και των Βουλγάρων εισβολέων και την ολοκληρωτική εθνική απελευθέρωση και την κατοχύρωση της ανεξαρτησίας. Να επιμεληθεί την αναδιάρθρωση των συνόρων της Ελλάδας, να πατάξει τον εσωτερικό φασισμό αλλά και αυτό των ενόπλων προδοτικών σωμάτων και να αναλάβει τα παρακάτω καθήκοντα (Τσουπαρόπουλος, 1989, σελ. 67):

- 1) *Την υπεύθυνη διοίκηση των ανταρτικών μονάδων που θα αποδέχονταν τη σύσταση της επιτροπής με σκοπό την ενοποίηση, την αναδιοργάνωσή τους και τη συγκρότηση ενιαίου εθνικού στρατού.*
- 2) *Την υπεύθυνη διοίκηση των ελεύθερων περιοχών σε όλους τους τομείς με σεβασμό των θεσμών της τοπικής Αυτοδιοίκησης και το συντονισμό, έλεγχο και κατεύθυνση των οργάνων της.*
- 3) *Την εξασφάλιση των ατομικών ελευθεριών του λαού στις ελεύθερες περιοχές, το σεβασμό της ατομικής ιδιοκτησίας, καθώς και την εξασφάλιση της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης.*
- 4) *Την ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών του λαού και την περίθαλψη και προστασία των θυμάτων του πολέμου και της βίας των κατακτητών.*
- 5) *Την προπαρασκευαστική εργασία και την είσοδο της χώρας, μετά την απελευθέρωση, σε ομαλό πολιτικό βίο με κατεύθυνση την εξασφάλιση των κυριαρχικών δικαιωμάτων του ελληνικού λαού και τη καταπολέμηση κάθε προσπάθειας για λύσεις πραξικοπηματικές ή δικτατορικές και αντίθετες προς την ελεύθερη θέληση του ελληνικού λαού από οπουδήποτε και από οποιονδήποτε και αν προέρχονται.*

Η ΠΕΕΑ ανασχηματίστηκε και εμπλουτίστηκε με εαμικούς και εξωεαμικούς παράγοντες, άντρες και γυναίκες που εκλέχθηκαν στο Εθνικό Συμβούλιο 39 ημέρες μετά. Στον ανασχηματισμό της ΠΕΕΑ τον Απρίλιο, πρόεδρος εκλέχθηκε ο επιφανής

συνταγματολόγος Αλέξανδρος Σβώλος, ενώ τις υπόλοιπες θέσεις κατέλαβαν αξιόλογοι στρατιωτικοί, καθηγητές, κληρικοί, γιατροί, δικηγόροι, δημόσιοι υπάλληλοι και άλλοι (Τσουπαρόπουλος, 1989). Η κριτική που δέχτηκε η ΠΕΕΑ για το νέο σχηματισμό ήταν ότι τα νέα μέλη που την αποτελούσαν ήταν μέλη παλαιότερων πολιτικών σχηματισμών και εξέφραζαν μία πιο συντηρητική κατεύθυνση. Εντούτοις, το ΕΑΜ υποστήριξε ότι η επιλογή αυτή έγινε με γνώμονα να διευρυνθεί η ΠΕΕΑ και με εξωεαμικούς πολιτικούς για την ανταλλαγή ιδεών και κατευθύνσεων για την επίτευξη των στόχων που προαναφέρθηκαν.

2.2. Οι θεσμοί και το έργο της ΠΕΕΑ

Τον Μάιο του 1944 συνήλθε το Εθνικό Συμβούλιο που εξέλεξε η ΠΕΕΑ¹¹ στις Κορυσχάδες με ένα ψήφισμα που αποτελούνταν από 15 άρθρα, όπου καθοριζόταν ο τρόπος άσκησης των εξουσιών στην ελεύθερη Ελλάδα και αναφέρονταν οι λαοκρατικοί θεσμοί που σκόπευε να θεμελιώσει. Ενδεικτικά θα αναφερθούν παρακάτω κάποια άρθρα του Εθνικού Συμβουλίου που θεωρούνται σημαντικά, όπως ότι με το άρθρο 1 κυρώθηκε η ιδρυτική πράξη της ΠΕΕΑ και με το άρθρο 2 όλες οι εξουσίες πήγαζαν από το λαό και ασκούνταν από το λαό, ενώ η Αυτοδιοίκηση και η Λαϊκή Δικαιοσύνη ήταν θεμελιώδεις θεσμοί του δημόσιου βίου των Ελλήνων (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Το άρθρο 4 ανέφερε ότι οι λαϊκές ελευθερίες ήταν ιερές και απαραβίαστες, ενώ το αγωνιζόμενο έθνος θα έπρεπε να τις προστατέψει από κάθε απειλή από οπουδήποτε και αν προερχόταν. Το άρθρο 5 ανέφερε ότι όλοι οι Έλληνες- άνδρες και γυναίκες- είχαν ίσα πολιτικά και αστικά δικαιώματα και με το άρθρο 6 θεμελιώθηκε η εργασία ως μια βασική κοινωνική λειτουργία, καθώς δημιουργούσε το δικαίωμα για την απόλαυση όλων των αγαθών της ζωής. Με το άρθρο 9 η ΠΕΕΑ εκπροσώπησε το μαχόμενο έθνος στο εξωτερικό, διοικούσε τον εθνικό στρατό του ΕΛΑΣ, διεύθυνε όλες τις δημόσιες υπηρεσίες και είχε ανώτατη εποπτεία στην καθοδήγηση και τον έλεγχο της Αυτοδιοίκησης και της Λαϊκής Δικαιοσύνης (Τσουπαρόπουλος, 1989). Ως εκ τούτου μπορούσε να δημοσιεύει πράξεις που περιείχαν κανόνες δικαίου και αποφάσεις με εκτελεστικό περιεχόμενο. Τέλος, με το άρθρο 15 τονίστηκε ότι η ΠΕΕΑ αντλούσε την εξουσία της από την εμπιστοσύνη του Εθνικού Συμβουλίου, θα

---

¹¹ Απαρτιζόμενο και από γυναίκες τονίζοντας την ισότητα των πολιτών (ανδρών και γυναικών).

ήταν υπόλογη απέναντι του και απέναντι στο έθνος για την καλή διεξαγωγή του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, την αποκατάσταση της λαϊκής κυριαρχίας και την προστασία των λαϊκών ελευθεριών (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Ως εκ τούτου, γίνεται φανερή η προσπάθεια να παρθούν μέτρα σφαιρικά για τη γενικότερη κατάσταση που επικρατούσε, όπως η ενίσχυση του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, η αντιμετώπιση των προβλημάτων του τόπου, η εδραίωση της Αυτοδιοίκησης και της Λαϊκής Δικαιοσύνης, ο επισιτισμός, η υγιεινή, η κοινωνική πρόνοια, το αγροτικό, το οικονομικό, η οικονομία, η παιδεία και τα λοιπά. Από την άλλη πλευρά, αναφαίνονται και οι κοινωνικές συνέπειες του Συμβουλίου, όπως η ισοτιμία της γυναίκας σε νομικά και αστικά δικαιώματα, η καθιέρωση της γλώσσας του λαού στο δημόσιο βίο αλλά και την παιδεία, την Αυτοδιοίκηση, τη Λαϊκή Δικαιοσύνη και τον εθνικό στρατό (Τσουπαρόπουλος, 1989). Παρόλα αυτά, στον αντίποδα κυριαρχούσε η υπονόμευση, η συκοφαντία έναντι του αγώνα, οι συναλλαγές μικροπωλητών που δρούσαν υπό την βρετανική πολιτική εναντίον του λαού (Σκαλιδάκης, 2014).

Η ΠΕΕΑ παρόλο που αυτοδιαλύθηκε μέσα σε οχτώ μήνες, αποτέλεσε το πιο ουσιαστικό νομοθετικό και πολιτικο-κοινωνικό όργανο διοίκησης στην Ελλάδα το διάστημα εκείνο. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι διατηρήθηκαν ορισμένα πράγματα στην ελληνική κοινωνία και οικονομία, όπως οι αστικές σχέσεις, το δικαίωμα της ιδιοκτησίας η αυτονομία της Εκκλησίας και η διατήρηση των θεσμών του οικογενειακού δικαίου (Τσουπαρόπουλος, 1989). Αναφορικά με το έργο της ΠΕΕΑ στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκδόθηκε ένα σχέδιο οργάνωσης του νέου κράτους, για τη δημιουργία νέων θεσμών, την αποκατάσταση των κυριαρχικών δικαιωμάτων του λαού, την εξασφάλιση της ισοτιμίας των δύο φύλων, την αποκατάσταση της εθνικής γλώσσας, τη δημιουργία στρατού και δυνάμεων ασφαλείας στην υπηρεσία του λαού, την ενίσχυση του συνεταιριστικού κινήματος και την προστασία των δασών (Τσουπαρόπουλος, 1989). Η ΠΕΕΑ στηρίχτηκε στο έργο των θεσμών που μέχρι τότε ο λαός είχε δημιουργήσει και γι' αυτό το λόγο, αμέσως μετά τη συγκρότησή της εξέδωσε την Πράξη 4, με την οποία διατηρούσε σε ισχύ τις «Διατάξεις για την Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη» του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ, για τις οποίες έγινε ανάλυση στο προηγούμενο ακριβώς κεφάλαιο.

Με τη συγκεκριμένη Πράξη δημιουργούσε το θεσμό των Διοικητικών Αντιπροσώπων, που διορίζονταν με απόφαση της ΠΕΕΑ και είχαν αρμοδιότητα την παρακολούθηση και την καθοδήγηση των οργάνων Αυτοδιοίκησης, την ενίσχυση του έργου τους, τη λειτουργία των θεσμών, καθώς και την αναστολή κάθε απόφασης που ήταν αντίθετη προς τους νόμους και το συμφέρον του συνόλου, μέχρι να αποφασίσει το ανώτερο όργανο (επαρχιακό ή νομαρχιακό μέσω Συμβούλιο). Παρόλα αυτά, υπήρξαν κριτικές σχετικά με τις Πράξεις που εξέδωσε η ΠΕΕΑ, όπως για παράδειγμα σύμφωνα με τον Μπέικο (1979) η συγκεκριμένη Πράξη αποτελούσε υπονόμηση των διατάξεων του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ, λόγω ορισμένων τροποποιήσεων που έρχονταν σε σύγκρουση με τις Διατάξεις. Επιπλέον ένα άρθρο της Πράξης 12 τόνιζε ότι τόσο το ιδιωτικό όσο και το ποινικό δίκαιο που ίσχυε πριν από την κατοχή διατηρούνται σε ισχύ, πράγμα που σήμαινε την κατάργηση του θεσμού της Λαϊκής Δικαιοσύνης (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Έτσι σταδιακά, εκδηλώθηκε μία μεγάλη αντίδραση κυρίως από την πλευρά του κομμουνιστικού κόμματος, έναντι των συντηρητικών κατευθύνσεων των μέτρων αυτών που οδήγησε το Εθνικό Συμβούλιο στις 11 Ιουλίου 1944 να ψηφίσει την Πράξη 46 που ανέστειλε -αλλά δεν κατήργησε- την επαναφορά του παλαιού δικαίου. Εντούτοις, αξίζει να σημειωθούν δύο διαγγέλματα της ΠΕΕΑ τα τέσσερα ψηφίσματα τη Εθνικού Συμβουλίου και οι εισηγητικές εκθέσεις στα δύο μεγάλα νομοθετήματα για την Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη ήταν καθοριστικής σημασίας για την προάσπιση των λαοκρατικών θεσμών. Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ανάμεσα στο έργο της, υπήρχε η εξίσωση ανδρών και γυναικών, τα θέματα αμοιβών και συνεταιρισμών που θεωρούνται ακόμη ζητήματα σοβαρά για κοινωνικοοικονομία. Ανάμεσα στους θεσμούς της ΠΕΕΑ, αξιοσημείωτη ήταν και η θέσπιση των Γενικών Συνελεύσεων και τα Δημοψηφίσματα (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Οι γενικές συνελεύσεις και τα δημοψηφίσματα που ήρθαν στο προσκήνιο με τον Κώδικα Ποσειδώνα και με τα υπόλοιπα νομοθετήματα στην κατεχόμενη Ελλάδα, θεσμοθετήθηκαν και από την ΠΕΕΑ, η οποία αναφέρθηκε στην επικύρωση της λειτουργίας των Κοινοτικών Συνελεύσεων και τη διεξαγωγή των δημοψηφισμάτων στις Αυτοδιοικήσεις. Με αυτή την Απόφαση, δινόταν η δυνατότητα στο λαό να ασκεί το δικαίωμα να καθορίζει ο ίδιος την ομαλή λειτουργία των θεσμών, αλλά και να τείνει να τροποποιεί τις αποφάσεις των οργάνων και να ανακαλεί όταν πιστεύει ότι

δεν ανταποκρίνονταν στις ευθύνες τους και τα καθήκοντά τους (Τσουπαρόπουλος, 1989). Κατά συνέπεια, τα αιρετά όργανα αναγκάζονταν να είναι πιο προσεκτικά κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, αφού υπόκειντο σε κριτική και συνεχή έλεγχο στις Γενικές Συνελεύσεις (που συνέρχονταν υποχρεωτικά), αλλά και ο πολίτης όφειλε να παρακολουθεί, να γνωρίζει και να ελέγχει τα αιρετά όργανα αναφορικά με τα καθήκοντά τους (Τσουπαρόπουλος, 1989).

2.3. Η αυτοδιοίκηση και η λαϊκή δικαιοσύνη την περίοδο της ΠΕΕΑ

Πέρα από τις Γενικές Συνελεύσεις και τα Δημοψηφίσματα η ΠΕΕΑ με τις Πράξεις 55 και 57 έθεσε στο επίκεντρο ουσιαστικά την Αυτοδιοίκηση και την Λαϊκή Δικαιοσύνη όπως είχε θεσπιστεί και από παλαιότερους λαοκρατικούς θεσμούς, όπως ο «Κώδικας Ποσειδώνας», ο «Κώδικας Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης της Στερεάς» και οι Διατάξεις του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ. Στην Πράξη 55 ο γραμματέας των Εσωτερικών Σιάντος, όρισε την Αυτοδιοίκηση ως ένα καινούργιο θεσμό, μια καινούργια λαϊκή εξουσία που πήγαζε από τη φωτιά του εθνικοαπελευθερωτικού πολέμου και ήταν το μέσο για την ανάπτυξη του αγώνα, τη νίκη του λαού και την επίλυση των προβλημάτων του (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Από τη μία πλευρά, η Αυτοδιοίκηση μπορούσε να βοηθήσει τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα που ήταν το μείζον πρόβλημα της εποχής, αλλά και να δώσει τη δυνατότητα στους πολίτες να επιλύσουν τα εθνικά και κοινωνικά ζητήματα. Από την άλλη πλευρά όμως, η Αυτοδιοίκηση προκειμένου να επιλύσει τα λαϊκά προβλήματα βασιζόταν στην ενεργό συμμετοχή του λαού, στην άσκηση του έργου της διοίκησης με έμφαση στη λαϊκή φωνή και το λαϊκό έλεγχο με κύριο εκφραστή τη Γενική Συνέλευση και πήγαζε από τον λαό (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Πριν από την ψήφιση της Πράξης 55 το Εθνικό Συμβούλιο και η ΠΕΕΑ ψήφισαν ορισμένες Πράξεις και Αποφάσεις που σχετίζονταν με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, όπως την Πράξη 23 για τη διοικητική αποκέντρωση, την Πράξη 35 για τη φύλαξη, την προστασία και την εκμετάλλευση των δασών, ωστόσο δεν φάνηκε να μπορεί να επιλύσει το πρόβλημα της εκκλησιαστικής περιουσίας (Τσουπαρόπουλος, 1989). Γενικότερα, η Πράξη 55 αποτέλεσε την πιο ουσιαστική προσπάθεια θέσπισης ενός νομοθετήματος για τη διαμόρφωση ενός δημοκρατικού αλλά και λαοκρατικού

κράτους. Ωστόσο αξίζει να σημειωθεί ότι η φιλοσοφία του προερχόταν από τα παλαιότερα νομοθετήματα, όπως αναφέρθηκαν και παραπάνω.

Η Πράξη 55 αποτελείτο από δύο κύρια μέρη: το πρώτο μέρος αναφερόταν στην Κοινοτική Αυτοδιοίκηση, την Αυτοδιοίκηση πρώτου βαθμού και το δεύτερο στην Επαρχιακή Αυτοδιοίκηση, την Αυτοδιοίκηση δεύτερου βαθμού (Τσουπαρόπουλος, 1989). Σύμφωνα με τα άρθρα της Πράξης 55 η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελούσε οργανωμένη λαϊκή εξουσία, που ασκείτο από αιρετούς αντιπροσώπους και άμεσα από το λαό και τις Γενικές Συνελεύσεις του (Τσουπαρόπουλος, 1989). Το Κοινοτικό Συμβούλιο διοικούσε το χωριό, το Δημοτικό Συμβούλιο την πόλη και το Επαρχιακό Συμβούλιο την επαρχία. Το Κοινοτικό Συμβούλιο είχε ως αρμοδιότητα να φροντίζει για την ανάπτυξη της κοινότητας, τη διαχείριση των πόρων και την ανάπτυξη της οικονομίας του χωριού σε συνεργασία με τους συνεταιρισμούς και τις άλλες επαγγελματικές οργανώσεις, να φροντίζει την υγεία, τη μόρφωση, την ύδρευση το φωτισμό κ.α.

Αναφορικά με τη διοίκηση των Δήμων, τα όργανα που αποφάσιζαν και διοικούσαν το Δήμο ήταν το Δημοτικό Συμβούλιο, η Δημαρχιακή Επιτροπή και η Δημοτική Συνέλευση των πολιτών, ενώ ο δήμαρχος εκλεγόταν από το Δημοτικό Συμβούλιο. Και σε αυτό το επίπεδο οι αποφάσεις για βασικά ζητήματα που αφορούσαν τους πολίτες, αποφασίζονταν από την πλειοψηφία του Δημοτικού Συμβουλίου, όπου υπάγονταν στον έλεγχο της Δημοτικής Συνέλευσης. Τα όργανα που εκτελούσαν τις αποφάσεις του Δήμου ήταν ο Δήμαρχος, η Δημαρχιακή Επιτροπή, τα συνοικιακά συμβούλια και δημοτικοί υπάλληλοι (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Αναφορικά με τη διοίκηση των επαρχιών επίσης, υφίστατο το Επαρχιακό Συμβούλιο και η Επαρχιακή Επιτροπή, ενώ η επαρχία καθοριζόταν πλέον σαν διοικητική περιφέρεια με την Πράξη 23 της ΠΕΕΑ (Τσουπαρόπουλος, 1989). Το Επαρχιακό Συμβούλιο είχε πολλές αρμοδιότητες που περιλάμβαναν όλα τα ζητήματα οικονομίας, συγκοινωνίας, υγείας, πνευματικής και πολιτιστικής ανάπτυξης του λαού της επαρχίας (Τσουπαρόπουλος, 1989). Οι αποφάσεις του Επαρχιακού Συμβουλίου και της Επαρχιακής Επιτροπής ήταν άμεσα εκτελεστές, ωστόσο δεν μπορούσαν να είναι ανεξέλεγκτες και υποβάλλονται σε έλεγχο. Η Επαρχιακή Συνέλευση συγκροτείτο από αντιπροσώπους που ήταν Δήμαρχοι και Κοινοτικοί Σύμβουλοι και αποφάσιζαν για την κατανομή των κρατικών επιχορηγήσεων στους δήμους και στις

κοινότητες της επαρχίας, για μερική ή ολική αποκατάσταση του επαρχιακού Συμβουλίου και για την εκλογή αντιπροσώπων για το Πανελλαδικό Συνέδριο Αυτοδιοίκησης (Τσουπαρόπουλος, 1989). Ωστόσο ουσιαστικό έργο πραγματοποιήθηκε και αναφορικά με τη Λαϊκή Δικαιοσύνη.

Αρχικά, ψηφίστηκε η Πράξη 57, η οποία ήταν βασισμένη όπως και η Πράξη 55 σε παλαιότερα νομοθετήματα. Αξίζει σε αυτό το σημείο να γίνει μία σύντομη αναφορά στους θεσμούς της ΠΕΕΑ για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη πριν την Πράξη 57. Η Πράξη 12 του Εθνικού Συμβουλίου για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη επανέφερε σε ισχύ τόσο το ιδιωτικό, όσο και το ποινικό δίκαιο που ίσχυε πριν από την κατοχή. Όμως, η ανατροπή αυτή έφερε αλλαγές σε όλη τη νομοθεσία για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη και δεν ήταν δυνατό να λειτουργήσει, καθώς προϋπέθετε τη γνώση του παλιού δικαίου από τους απλούς ανθρώπους των Λαϊκών Δικαστηρίων (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Η Λαϊκή Επιτροπή των Αναθεωρητικών Δικαστηρίων που μέχρι στιγμής ήταν αιρετή με την Πράξη 12 διορίζεται από τον Γραμματέα της Δικαιοσύνης, με σύμφωνη γνώμη της ΠΕΕΑ και θα έπρεπε να είναι απαραίτητα διπλωματούχοι της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου (Τσουπαρόπουλος, 1989). Ενώ επίσης, στην ίδια Πράξη αναφερόταν ότι αναμενόταν να συστηθεί Ακυρωτικό Δικαστήριο με δικαστές και δικηγόρους, οι οποίοι θα έπρεπε να έχουν εμπειρία στο δικηγορικό επάγγελμα επί δέκα χρόνια. Οι συγκεκριμένοι θα διορίζονταν από τον Γραμματέα της Δικαιοσύνης με σύμφωνη γνώμη της ΠΕΕΑ και θα ήταν έμμισθοι. Γενικότερα, οι αντιθέσεις ως προς τα παλιά νομοθετήματα Λαϊκής Δικαιοσύνης σε σχέση με την Πράξη 12, οδήγησε το Εθνικό Συμβούλιο στην αναστολή της με την Πράξη 46 (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Με την Πράξη 57 εντούτοις, έγινε ορατή μια προσπάθεια συστηματικής θεσμοθέτησης της Λαϊκής Δικαιοσύνης κατά την περίοδο της ΠΕΕΑ. Ο Γραμματέας της Δικαιοσύνης τόνισε ότι η Λαϊκή Δικαιοσύνη στηριζόταν εκ των πραγμάτων στην απονομή της Δικαιοσύνης από τον ίδιο το λαό και στην γρήγορη, ανέξοδη και ουσιαστική πραγμάτωσή της (Τσουπαρόπουλος, 1989). Η Πράξη 57 συστηματοποίησε τις Διατάξεις του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ και συμπληρώθηκε με τις υποδείξεις από την πείρα και τις ανάγκες της Δικονομίας (Τσουπαρόπουλος, 1989). Ένα πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό της Πράξης ήταν ότι διαχώρισε τη Λαϊκή Δικαιοσύνη από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, καθώς κατήργησε την Διάταξη των παλαιών κωδικών που προέβλεπε ένα μέλος του Κοινοτικού Συμβουλίου να συμμετέχει στο Λαϊκό Δικαστήριο (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Στο Αναθεωρητικό Δικαστήριο, μόνο ο Λαϊκός Επίτροπος δεν ήταν πλέον αιρετός, ωστόσο ασκούσε πολύπλοκα καθήκοντα και γι' αυτό έπρεπε να έχει και την ανάλογη επαγγελματική μόρφωση. Επί της ουσίας, ασκούσε εισαγγελικά καθήκοντα, δικαίωμα να παίρνει προσωρινά μέτρα και να διατάζει συλλήψεις, ωστόσο δεν είχε το δικαίωμα της λήψης απόφασης στο Λαϊκό Δικαστήριο, την οποία εξέδιδαν οι λαϊκοί δικαστές (Τσουπαρόπουλος, 1989). Με τη σειρά τους, οι λαϊκοί δικαστές του Αναθεωρητικού εκλέγονταν από τη Γενική Συνέλευση όπου μετείχαν όλα τα μέλη των Λαϊκών Δικαστηρίων της περιοχής και όχι, μόνον οι πρόεδροι, υπόκειντο σε ανάκριση από τη Γενική Συνέλευση και είχαν ποινική και αστική ευθύνη (Τσουπαρόπουλος, 1989). Σημαντικό επίσης να αναφερθεί, είναι ότι οι λαϊκοί δικαστές εκλέγονταν μόνο για ένα χρόνο, διότι δεν θα έπρεπε να υπάρχει μια μακρόχρονη θητεία σε ένα τόσο λεπτό και ευαίσθητο αξίωμα (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Η Λαϊκή Δικαιοσύνη χαρακτηρίστηκε από ταχύτητα στη διεκπεραίωση των υποθέσεων, ενώ ίσχυε η αρχή του συμβιβασμού που καθιερώθηκε από τον «Κώδικα Ποσειδώνα». Αναφορικά με τις πολιτικές δίκες, η διαδικασία ήταν ζωντανή και προφορική, ενώ στόχος ήταν να αναζητείται η αντικειμενική αλήθεια και να απονέμεται ουσιαστική Δικαιοσύνη, χωρίς περιορισμούς στην απόδειξη όπως γινόταν παλαιότερα. Στις ποινικές δίκες, λαμβανόταν υπόψη το ψήφισμα Α' του Εθνικού Συμβουλίου που θέσπιζε τις ελευθερίες ως ιερές και απαραβίαστες και καθιέρωνε τις απαραίτητες εγγυήσεις, ώστε να αποφεύγεται ο αυθαίρετος χαρακτηρισμός των αδικημάτων, η αυθαίρετη σύλληψη και η κατακράτηση του πολίτη (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Θεσπίστηκε επίσης, η δημοσιότητα στην προδικασία, η απόφαση για την προφυλάκιση ή για την παραπομπή σε δίκη να πηγαίνει σε δημόσια συνεδρίαση και έτσι, μπορούσε να αποφευχθεί η υπονόμευση του πολίτη με τις κρυφές διασκέψεις των Συμβουλίων (Τσουπαρόπουλος, 1989). Επιπλέον, θεσπίστηκε η προσωρινή απόλυση με προσωπική υπόσχεση (Τσουπαρόπουλος, 1989). Η προσωρινή απόλυση με χρηματική εγγύηση δεν μπορούσε να υφίσταται για το φτωχό πολίτη, που μπορούσε να μείνει και στη φυλακή από έλλειψη χρημάτων, ωστόσο η παραβίαση του ηθικού κανόνα της υπόσχεσης είχε πολύ πιο σοβαρές συνέπειες, όπως την απαγόρευση της συγχώνευσης των ποινών, την αναστολή και τη μετατροπή της ποινής για το αδίκημα (Τσουπαρόπουλος, 1989). Συνεπώς, η Λαϊκή Δικαιοσύνη είχε

ως στόχο την ηθικοποίηση του πολίτη και την ανάπτυξη της προσωπικής του ευθύνης (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Οι δικαστές δικάζαν κατά συνείδηση και δεν δεσμεύονταν παρά μόνο από το νόμο και την ουσιαστική αλήθεια ότι όλοι ήταν ίσοι απέναντι στο νόμο και απαγορευόταν κάθε επέμβαση στρατιωτικής ή άλλης αρχής στο έργο τους. Ο κατηγορούμενος μπορούσε να παρίσταται μόνος ή με δικηγόρο στο Λαϊκό Δικαστήριο. Η επιλογή των λαϊκών δικαστών γινόταν άμεσα σε λαϊκή συνέλευση όλων των κατοίκων, ανδρών και γυναικών, που είχαν συμπληρώσει τα 18 με μυστική και καθολική ψηφοφορία, με βάση το πλειοψηφικό σύστημα και με ψηφοδέλτιο (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Εκλέγονταν πέντε τακτικά και πέντε αναπληρωματικά μέλη και ο Λαϊκός Επίτροπος, ενώ δεν μπορούσε να εκλεγεί λαϊκός επίτροπος ή λαϊκός δικαστής κάποιος που είχε καταδικαστεί σε στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων (Τσουπαρόπουλος, 1989). Επίσης, δεν μπορούσε να εκλεγεί μέλος του δικαστηρίου, Λαϊκός Επίτροπος και Γραμματέας που είχε καταδικασθεί για παραβίαση καθήκοντος και κατάχρηση εξουσίας. Επιπλέον δεν εκλέγονταν Δημοτικοί και Κοινοτικοί υπάλληλοι, αξιωματικοί εν ενεργεία και κληρικοί. Οι εκλογές γίνονταν από εφορευτική επιτροπή που αποτελείτο από το Δήμαρχο ή τον Πρόεδρο της Κοινότητας και δύο πολίτες που ορίζονταν από τον Λαϊκό Επίτροπο του Αναθεωρητικού πέντε ημέρες πριν από την ψηφοφορία.

Αναφορικά με την ανάκληση των λαϊκών δικαστών μπορούσε να ζητηθεί από το ένα τρίτο των πολιτών με αίτηση που υποβαλλόταν στο Λαϊκό Επίτροπο του Αναθεωρητικού, ο οποίος εξέταζε αν συγκεντρώθηκε ο απαιτούμενος αριθμός των υπογραφών. Στη συνέχεια, το Κοινοτικό Συμβούλιο ή η Δημορχιακή Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να προκηρύξει σε δεκαπέντε ημέρες εκλογές από την απόφαση του Ακυρωτικού. Αξίζει να σημειωθεί ότι το λειτούργημα του Λαϊκού Επιτρόπου και των μελών του Λαϊκού Δικαστηρίου ήταν τιμητικό, υποχρεωτικό και άμισθο (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Οι ποινές που μπορούσαν να επιβάλλουν τα Λαϊκά Δικαστήρια με την Πράξη 57 μπορούσαν να αφορούν κράτηση έως και 3 ημέρες, χρηματική ποινή σε χρήμα ή σε είδος και φυλάκιση. Αντίθετα, δεν δικάζαν υποθέσεις ιδιοκτησίας, κληρονομικές αλλά μπορούσαν να ρυθμίζουν προσωρινά τις σχέσεις ιδιοκτησίας και κληρονομιάς κινητών ή ακινήτων. Δεν δικάζαν επίσης διαζύγια, αλλά ρύθμιζαν τα προβλήματα διατροφής (Τσουπαρόπουλος, 1989). Αναφορικά με το ποινικό δίκαιο, στην Πράξη

57 για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη ενσωματώθηκε ως συμπληρωματική, η Πράξη 63 με προσωρινές διατάξεις για τα δικαιώματα και τις ποινές. Δόθηκε έτσι η δυνατότητα να διεκπεραιωθούν επείγουσες ανάγκες και κυρίως, να δοθεί ένα κείμενο ποινικών διατάξεων, ώστε να απονέμεται Δικαιοσύνη μέσα από ένα κείμενο γραμμένο στη γλώσσα του λαού χωρίς τη συντηρητική κατεύθυνση του δικαίου που ίσχυε στην κατεχόμενη Ελλάδα (Τσουπαρόπουλος, 1989).

Ορισμένες αλλαγές αφορούσαν τη μεταβολή της ηλικίας από όπου άρχιζε ο καταλογισμός των ποινών, αλλά και η μεγαλύτερη ελευθερία στο δικαστή να κρίνει την κάθε περίπτωση χωριστά (Τσουπαρόπουλος, 1989). Ο Γραμματέας της Δικαιοσύνης τόνισε στο Εθνικό Συμβούλιο τρία χαρακτηριστικά της Πράξης 63 για το ποινικό δίκαιο: την κατάργηση της παλιάς δικονομίας, τη συμβιβαστικότητα και την ελευθερία του δικαστή να δικάζει κατά συνείδηση κρίνοντας τα πραγματικά περιστατικά.

Γενικότερα, οι λαοκρατικοί θεσμοί τόσο για την Αυτοδιοίκηση όσο και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη συγκροτήθηκαν με γνώμονα τη λαϊκή κυριαρχία και την ανάγκη ενίσχυσης του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα και της επίλυσης αναγκών και προβλημάτων του λαού. Παρόλα αυτά, μετά τον απελευθερωτικό αγώνα κυριάρχησε το κράτος των δοσίλογων που εξαφάνισε το νομοθετικό έργο που όρισε η ΠΕΕΑ και τα προηγούμενα νομοθετήματα, αλλά και τους ανθρώπους που εργάστηκαν για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη (Κουσούρης, 2015). Έτσι, οι θεσμοί της Αυτοδιοίκησης και της Δικαιοσύνης καταργήθηκαν, οι υποστηρικτές τους καταδιώχθηκαν και τα ίχνη των νομοθετημάτων καταστράφηκαν (Κουσούρης, 2015).

Κεφάλαιο 3: Η περίπτωση της Λαϊκής Δικαιοσύνης στη Θεσσαλία

3.1. Ιστορικό πλαίσιο

Στο κεφάλαιο αυτό, εξετάζεται η περίπτωση της Θεσσαλίας από το 1943 και μετά στο πλαίσιο των λαοκρατικών θεσμών και της Λαϊκής Δικαιοσύνης. Ο συγκεκριμένος νομός επιλέχθηκε λόγω του ότι στη Θεσσαλία, όπως ειπώθηκε και παραπάνω καθυστέρηση η θέσπιση των λαοκρατικών θεσμών σε αντίθεση με άλλα γεωγραφικά διαμερίσματα, όπως είναι η Στερεά Ελλάδα και η Πελοπόννησος. Συνεπώς, αξίζει να μελετηθούν τα διάφορα στοιχεία που οδήγησαν σε αυτή την καθυστέρηση και στην υιοθέτηση τελικά των θεσμών της Αυτοδιοίκησης και της Λαϊκής Δικαιοσύνης.

Το 1943 οι αντάρτες κατάφεραν να αναγκάσουν τους κατακτητές να ελευθερώσουν ορισμένες πόλεις της Ελλάδας και να εγκατασταθούν πλέον σε έξι μόνο πόλεις. Συνεπώς, η υπόλοιπη Θεσσαλία με εκατοντάδες χιλιάδες κατοίκους κηρύχθηκε ελεύθερη το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Παρόλη την αισιοδοξία λόγω της απελευθέρωσης, υπήρχαν διάφορα προβλήματα που έχρηζαν άμεσης λύσης, όπως η Αυτοδιοίκηση και η Δικαιοσύνη που μέχρι τότε δεν είχε απασχολήσει τον αγωνιζόμενο λαό (Αρσενίου, 1999). Οι λύσεις στα θέματα της Θεσσαλίας, δεν μπορούσαν να δοθούν από την Αθήνα, καθώς δεν υπήρχε κάποια οργανωμένη κεντρική οργάνωση, αλλά ούτε ολοκληρωμένο σχέδιο για την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων προβλημάτων (Αρσενίου, 1999).

Στην Ευρυτανία από την άλλη πλευρά, συντάχθηκε ο Κώδικας Ποσειδών, που αντικατέστησε το Λαϊκό Συμβούλιο με το Κοινοτικό μέσω της ίδρυσης μιας Υποεπιτροπής και ανέλαβε την Αυτοδιοίκηση. Αντίστοιχα, άλλο μέλος της επιτροπής συγκρότησε υπό την προεδρία του μια άλλη Υποεπιτροπή, αυτή του Λαϊκού Δικαστηρίου όπως ονομάστηκε (Αρσενίου, 1999). Η αρμοδιότητα της επιτροπής Λαϊκής Δικαιοσύνης ήταν να απονέμει Δικαιοσύνη στο χωριό. Με αυτό τον τρόπο, δημιουργήθηκαν κι άλλες υποεπιτροπές με αρμοδιότητες, όπως η πρόνοια και η παιδεία και άλλες που αναφέρθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο. Ο Κώδικας Ποσειδώνας διαδόθηκε στην Ευρυτανία μέσω των γειτονικών χωριών, ενώ στη Θεσσαλία ο Καραγιώργης έδωσε προσωρινά μια άλλη λύση.

Στα ελεύθερα χωριά και τις πόλεις διατηρήθηκαν τα διορισμένα από τη δικτατορία δημοτικά και κοινοτικά συμβούλια, οι διοικήσεις των συνεταιρισμών και άλλων οργανισμών και στην Καρδίτσα -την πρωτεύουσα του νομού- παρέμεινε το διορισμένο από τη δικτατορία Δημοτικό Συμβούλιο και ο διορισμένος δήμαρχος (Αρσενίου, 1999). Επιπλέον, απομακρύνθηκαν όσοι κατηγορήθηκαν για ατασθαλίες ή συνεργασίες με τον κατακτητή. Ο Καραγιώργης υποστήριζε πως η συμμετοχή όλων- ανεξάρτητα από φρονήματα- στο ΕΑΜ και ο συνεχής αγώνας τους, έχει ως αποτέλεσμα να παραμένουν στις θέσεις που κατείχαν από πριν στην Αυτοδιοίκηση. Σε περίπτωση κατάργησης από τις θέσεις αυτές των συγκεκριμένων προσώπων, θα απειλούνταν η εθνική ενότητα που διακήρυσσαν (Αρσενίου, 1999). Οι διορισμένοι ανήκαν σε παλαιά κόμματα και περιβάλλονταν από οπαδούς, γι' αυτό εάν καθαιρούσαν τους διορισμένους τότε θα επηρεάζονταν και οι οπαδοί τους αναφορικά με τη συμμετοχή τους στον αγώνα ή θα τον σαμπόταραν παρασκηνιακά ή θα επεδίωκαν να επιτελέσουν το πατριωτικό καθήκον τους από άλλη οργάνωση, αντίπαλη του ΕΑΜ (Αρσενίου, 1999).

Έτσι, το ΕΑΜ με τη λύση αυτή του Καραγιώργη, θα επικεντρωνόταν στον αντιστασιακό αγώνα διατηρώντας τα παλιά Συμβούλια Αυτοδιοικήσεως και παράλληλα, θα παρότρυνε τους προέδρους και τα μέλη τους να προβαίνουν σε παραστάσεις στις αρχές και να αποσπούν τρόφιμα, φάρμακα, σπόρους, δάνεια και άλλα εφόδια (Αρσενίου, 1999). Λόγω της παραγωγικής ανάπτυξης στα χωριά της Θεσσαλίας υπήρχε συναλλαγή με τις κρατικές υπηρεσίες και τις τράπεζες, αλλά αυτές αναγνώριζαν μόνο διορισμένα από πριν συμβούλια συνεταιρισμών και κοινοτήτων (Αρσενίου, 1999). Συνεπώς, το ΕΑΜ στη Θεσσαλία όχι μόνο διατήρησε τα παλιά συμβούλια, αλλά και τα δραστηριοποιούσε.

Αντίθετα, όσοι εφάρμοζαν τον Κώδικα Ποσειδών ή κάτι ανάλογο, δεν μπορούσαν να συνεργαστούν με τις αρχές και τις τράπεζες γιατί δεν αναγνωρίζονταν από αυτές και πολλές φορές κινδύνευαν ακόμη και να συλληφθούν ως μετέχοντες στην αντίσταση (Αρσενίου, 1999). Ως εκ τούτου, η λύση του Καραγιώργη απέβλεπε στην εθνική ενότητα, αλλά εξυπηρετούσε παράλληλα και την παραγωγική επίδοση των κατοίκων. Όταν κλήθηκε σε συνδιάσκεψη το Θεσσαλικό Γραφείο του Κ.Κ.Ε. το 1944 στην Ρεντίνα, η παραπάνω λύση θεωρήθηκε ορθή (Αρσενίου, 1999). Σταδιακά, το ΕΑΜ λόγω της μη κομματικής πολιτικής που ακολούθησε, απέκτησε μεγάλη δύναμη και πέρασε σε ραγδαία ανάπτυξη στη Θεσσαλία.

Με την απελευθέρωση διαφόρων χωριών και κωμοπόλεων στη Θεσσαλία το '43 εμφανίστηκαν νέες ανάγκες που τις δημιουργούσε ο αγώνας διαβίωσης των κατοίκων, όπως η συγκέντρωση εφοδίων για τους αντάρτες, η υπηρεσία συνδέσμων, σκοπών και περιπολιών, η καλλιέργεια των χωραφιών και η προστασία της συγκομιδής, η ιατρική περίθαλψη, η λειτουργία σχολείων και η παροχή βοήθειας σε οικογένειες που το είχαν ανάγκη (Αρσενίου, 1999). Πέρα από όλα αυτά όμως, δημιουργήθηκε η ανάγκη για απονομή Δικαιοσύνης, καθώς το κλασικό Κοινοτικό Συμβούλιο, δεν είχε ως τότε ανάλογες αρμοδιότητες και χωρίς οικονομικούς πόρους δεν μπορούσε να ανταπεξέλθει στις συγκεκριμένες ανάγκες (Αρσενίου, 1999). Από την άλλη, η καλλιέργεια του αισθήματος της ασφάλειας στα ορεινά υπό την καθοδήγηση του ΕΑΜ, έδειξε το δρόμο για την υιοθέτηση ενός λαϊκού μοντέλου ρύθμισης της ζωής στη Θεσσαλία.

Το ΕΑΜ ώθησε τους κατοίκους να οργανώνουν συνελεύσεις, προκειμένου να αποφασίζουν για την καλλιέργεια των εκτάσεων των χωραφιών τους και την παροχή πόρων σε φτωχούς, ενώ επίσης τους προέτρεψε να εκλέγουν ειδικές επιτροπές και να διαχειρίζονται τα ζητήματα που ξέφευγαν από την αρμοδιότητα της κοινότητας (Αρσενίου, 1999). Σε ορισμένα χωριά ανέλαβαν οι λαϊκές επιτροπές να επιλύσουν αυτά τα ζητήματα, που έχουν συγκροτήσει οι πρώτοι αντάρτες. Η Εθνική Αλληλεγγύη ανέλαβε να επιλύσει ζητήματα, όπως περίθαλψη των απόρων, την υγεία, την προστασία των οικογενειών των καταδιωκόμενων και ανάλογα θέματα (Αρσενίου, 1999).

Από τον Φεβρουάριο του 1943 ξεκίνησε η απελευθέρωση κάποιων ορεινών περιοχών και μέχρι και το καλοκαίρι, το ΕΑΜ στις συνδιασκέψεις του καθοδηγούσε τους κατοίκους να αντιμετωπίσουν αγωνιστικά τα ζητήματα με συγκρότηση επιτροπών, όπου χρειάζεται και κυρίως με συνελεύσεις με βάση το δημοκρατικό συγκεντρωτισμό (Αρσενίου, 1999). Στις συνελεύσεις, τα στελέχη του ΕΑΜ διατυπώνουν τις απόψεις τους, αλλά πρέπει να πείσουν με επιχειρήματα τους υπόλοιπους κατοίκους, ώστε λάβουν αποφάσεις σε πλειοψηφία.

Το καλοκαίρι του ίδιου έτους έγιναν εκλογές σε όλη την ελεύθερη Ελλάδα και αναδείχθηκαν όργανα Λαϊκής Αυτοδιοίκησης με βάση την εγκύκλιο της του Κοινού Γενικού Αρχηγείου των Ελλήνων Ανταρτών (Αρσενίου, 1999). Οι Διατάξεις του Κοινού Γενικού Αρχηγείου του ΕΛΑΣ οδήγησαν σε εκλογές Αυτοδιοίκησης, αλλά

και μετέπειτα, στη σύσταση της ΠΕΕΑ και τις αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου στις Κορυσχάδες (Αρσενίου, 1999). Έτσι, η άσκηση λαϊκής εξουσίας εμφανίστηκε με τον Κώδικα Ποσειδώνα, τις Διατάξεις του Κοινού Γενικού Αρχηγείου του ΕΛΑΣ και στη συνέχεια, του Εθνικού Συμβουλίου της ΠΕΕΑ, ενώ το ΕΑΜ στη Θεσσαλία διατηρούσε το ρόλο της αντιστασιακής οργάνωσης, όπως διαμορφώθηκε εκεί από την αρχή (Αρσενίου, 1999).

Σταδιακά, η Λαϊκή Δικαιοσύνη απέκτησε νόημα και στις πόλεις της Θεσσαλίας, όπου τα οι δίκες των λαϊκών δικαστηρίων διεξάγονταν δημοσίως. Όταν η υπόθεση ήταν πολύ σημαντική, τότε το δικαστήριο ονομαζόταν Λαϊκή Επιτροπή και συμμετείχαν αρκετοί από τους πολίτες του χωριού (Αρσενίου, 1999). Τα παραπτώματα μειώθηκαν με τον καιρό, καθώς η Λαϊκή Δικαιοσύνη άρχισε να λειτουργεί προληπτικά, ώστε οι παραβάσεις, όπως η κλοπή, το ψέμα και τα σκάνδαλα πλέον να μην αποτελούν τρόπο ζωής του ελληνικού λαού αλλά τρόπο ζωής του πολιτικού κόσμου και της κρατικής εξουσίας (Αρσενίου, 1999). Ανάλογες επιτροπές λειτούργησαν σε όλα σχεδόν τα ορεινά χωριά της Θεσσαλίας, ενώ στα πεδινά σε μικρή απόσταση από τα αστικά κέντρα ήταν αδιανόητη η λειτουργία τους (Αρσενίου, 1999).

Οι λαϊκές επιτροπές αποτελούνταν από δικαστές απλούς πολίτες κατοίκους του χωριού χωρίς στοιχειώδη νομική κατάρτιση και χωρίς κώδικες, οι οποίοι δίκάζαν βάση της κοινής αντίληψης περί δικαίου και της ενότητας των κατοίκων (Αρσενίου, 1999). Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις έκριναν σοφά. Συνοψίζοντας, το ΕΑΜ στη Θεσσαλία βοήθησε στα ελεύθερα χωριά τους κατοίκους να ρυθμίσουν τα ζητήματα παραγωγής και διαβίωσης με τη σύσταση λαϊκών οργάνων, τα οποία ανταποκρίθηκαν στις ανάγκες της εποχής και παραμένουν ακόμη και σήμερα σημεία αναφοράς σε σχέση με τη θέσπιση λαοκρατικών θεσμών της χώρας (Αρσενίου, 1999).

3.2. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Αρχικά, αξίζει να σημειωθεί ότι η παρακάτω βιβλιογραφική ανασκόπηση δεν περιλαμβάνει την οπτική του Τσουπαρόπουλου (1989) και του Αρσενίου (1999), πάνω στις οποίες στηρίχθηκε όλη η παραπάνω ανάλυση. Αρχικά, ο Mozower (1994) αναφέρει πως πριν από τον πόλεμο, οι κάτοικοι των χωριών προκειμένου να εκδικαστούν οι υποθέσεις τους, έπρεπε να ταξιδεύουν στο δικαστήριο του Νομού,

πράγμα που σήμαινε ότι έπρεπε να δαπανήσουν χρόνο αλλά και κόπο. Επιπλέον, οι δικηγόροι συνομιλούσαν στην καθαρεύουσα που για τους χωρικούς ήταν σαν μια ξένη γλώσσα.

Αντίθετα, η Λαϊκή Δικαιοσύνη αποδιδόταν μέσα στο χωριό σε εβδομαδιαία βάση, ενώ η διαδικασία ήταν δημόσια, ελεύθερη και γινόταν στη δημοτική (Mozower, 1994). Ο ενάγων και ο εναγόμενος παρουσίαζαν την υπόθεσή τους και καλούσαν μάρτυρες μπροστά σε ένα δικαστήριο, όπου τα μέλη του είχαν εκλεγεί από την κοινότητα. Ο γραπτός νόμος δεν θεωρούνταν σημαντικότερος από το τοπικό έθιμο, ως οδηγός για την εκδίκαση των διαφορών και οι αποφάσεις βασιζόνταν συχνά σε απόψεις και στη στάση που κρατούσε ο τοπικός πληθυσμός (Mozower, 1994). Έτσι, σταδιακά το έγκλημα στα χωριά εξαλείφθηκε, ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι σε περιοχές όπως στο Μεσολόγγι και ενώ τα παλιά αστικά δικαστήρια συνέχιζαν να λειτουργούν, οι χωρικοί τα εγκατέλειπαν προς όφελος των Λαϊκών Δικαστηρίων.

Ο Σακκάς (1998) αναφέρει πως κάποια βασικά χαρακτηριστικά των λαοκρατικών νομοθετημάτων περί Λαϊκής Δικαιοσύνης ήταν ότι οι δικαστές ασκούσαν λειτούργημα και γι' αυτό το λόγο το επάγγελμά τους θεωρούνταν τιμητικό, άμισθο και υποχρεωτικό. Οι δικαστές που προερχόταν από το λαό, δίκαιαν με βάση την κοινή λογική και συνείδηση και σύμφωνα με αυτό που ο λαός θεωρούσε ως σωστό και δίκαιο, ενώ υπήρχε έντονη η ροπή προς τον συμβιβασμό¹². Επίσης, αναφορικά με τη Λαϊκή Δικαιοσύνη, όπως εκφράζεται στις Πράξεις της ΠΕΕΑ, υπερισχύουν τα εξής χαρακτηριστικά: η αντικατάσταση της παλαιάς δικονομίας με απλές και κατανοητές διατάξεις, η ελευθερία του δικαστή να δικάζει στηριζόμενος περισσότερο στα πραγματικά περιστατικά, τη λαϊκή συνείδηση και τη θέληση παρά στους τύπους και στους γραπτούς νόμους και η συμβιβαστικότητα, ώστε να γεφυρώνονται οι διαφορές και να αποκαθίστανται οι καλές σχέσεις (Σακκάς, 1998).

Γίνεται έτσι κατανοητό ότι λαϊκοί δικαστές δίκαιαν κατά τρόπο εμπειρικό και κατά συνέπεια, ορισμένες φορές τα Λαϊκά Δικαστήρια οδηγούνταν σε αποφάσεις υπερβολικά αυστηρές και μεροληπτικές, άλλες φορές απλοϊκές και άλλες φορές πρωτότυπες (Σακκάς, 1998). Παρόλα αυτά, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι παρά τις αδυναμίες που παρουσίασαν οι θεσμοί της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της Λαϊκής

---

¹² Τα χαρακτηριστικά που αναφέρει ο Σακκάς, αναλύονται και στα προηγούμενα κεφάλαια, με βάση το συγγραφικό έργο του Τσουπαρόπουλου (1989).

Δικαιοσύνης, λόγω του ότι αι ασκούνταν από το λαό, εντούτοις θεωρούνταν ως οι μεγαλύτερες λαϊκές κατακτήσεις έως τότε.

Σύμφωνα με τον Κουτσούμπο (2003), στην ελεύθερη Ελλάδα η Δικαιοσύνη ήταν αρμοδιότητα του λαού, ο οποίος την απένεμε με τρόπο απλό, γρήγορο, ανέξοδο και πραγματικά λαϊκό. Οι λαϊκοί δικαστές δίκάζαν κατά συνείδηση λαμβάνοντας υπόψη ότι ο λαός πίστευε ως ίσο, δίκαιο και ορθό -όπως αναφέρθηκε σύμφωνα με Σακκά (1998) και Τσουπαρόπουλο (1989)-, ενώ η ανάγκη των ειδικών γνώσεων αποτελούσε ένα πρόβλημα που έλυνε η διαφορετική σύσταση του Ακυρωτικού Δικαστηρίου. Το Ακυρωτικό Δικαστήριο έλυνε νομικά ζητήματα που δημιουργούσε η δικαστική πρακτική.

Ο Κωνσταντινόπουλος (1995) αναφέρει πως στις πολιτικές διαφορές στα δικαστήρια¹³ εκδίκαζαν μόνο τις υποθέσεις που ήταν επείγουσες, ενώ απέφευγαν να επιδικάζουν την κυριότητα των ακινήτων και ανέβαλαν την εκδίκαση παρόμοιων υποθέσεων για μετά τον πόλεμο. Σε διαφορετική περίπτωση, τις εκδίκαζαν μόνο προσωρινά ή διένεμαν ισάξια στους διαδίκους τα κινητά πράγματα της κληρονομιάς. Επίσης, επεμβάσεις πολιτικών ή στρατιωτικών οργανώσεων στο έργο της Λαϊκής Δικαιοσύνης δεν ήταν ορατές, ενώ οι δικαστές έκριναν με βάση τη συνείδησή τους και τα πραγματικά περιστατικά που προέκυπταν από τη διαδικασία, όπως άλλωστε αναφέρεται σε κάθε περίπτωση.

Σύμφωνα με την Μπουσχότεν (1998) στα Λαϊκά Δικαστήρια δοκιμάζονταν στην πράξη οι νέοι θεσμοί της λαϊκής εξουσίας. Αρκετοί νομικοί, παρευρίσκονταν σε δίκες μεταξύ χωρικών και παρακολουθούσαν τους τρόπους επίλυσης των διαφορών, ενώ η σύγκριση με την παραδοσιακή Δικαιοσύνη λειτουργούσε υπέρ του νέου λαοκρατικού θεσμού.

Ο Αλέκου (2004) υποστήριξε πως η απονομή Δικαιοσύνης προσαρμόστηκε στις συνθήκες της μικρής κοινωνίας του χωριού ή της κοινότητας, ενεργοποιήθηκε από το λαό παρ' όλες τις δυσκολίες στην εφαρμογή της, όπως η δυσπιστία των κατοίκων των ορεινών περιοχών και των κοινοτήτων αλλά λόγω της έλλειψης δημοκρατικής παιδείας. Και ο ίδιος αναφέρει πως κυρίαρχο χαρακτηριστικό ήταν ο συμβιβασμός και η συμφιλίωση των διαδίκων και όχι η ταπείνωση και σκληρή

---

¹³ Ο Κωνσταντινόπουλος επικεντρώνεται στην ανάλυση των λαοκρατικών θεσμών Αυτοδιοίκησης και Λαϊκής Δικαιοσύνης στη Γορτυνία, οπότε η αναφορά γίνεται στα συγκεκριμένα Λαϊκά Δικαστήρια.

τιμωρία του ενόχου. Κατά συνέπεια, στις ποινές των Λαϊκών Δικαστηρίων απουσίαζε η εκδικητικότητα και η αλαζονεία των ποινών, αλλά επίσης και η δικτατορική συμπεριφορά του δικαστή. Ο αιρετός και υπόλογος δικαστής ήταν ένας από τους αγρότες ή τους κτηνοτρόφους και έπρεπε να εγγυηθεί την αδιατάρακτη ισχύ όχι τόσο της νομιμότητας, όσο κυρίως των κανόνων της παραγωγικής, οικογενειακής και κοινωνικής ζωής.

Σύμφωνα με τον Ζέπο (2009) τα δικαστικά πρόσωπα που ήταν αιρετά και διακριτέα ήταν τα μέλη των Λαϊκών Δικαστηρίων και των Αναθεωρητικών. Η εκλογή των λαϊκών οργάνων γινόταν κατά το πλειοψηφικό σύστημα με καθολική, μυστική και με ψηφοδέλτιο ψηφοφορία ενώ δικαίωμα ψήφου είχαν όλοι οι Έλληνες, άνδρες και γυναίκες της περιφέρειας, αφού είχαν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας. Μεταξύ των ισοψηφούντων διενεργούνταν εκ νέου κλήρωση ενώ δικαίωμα ένστασης κατά της εκλογής, είχε κάθε πολίτης -είτε ψήφισε είτε όχι- εντός 8 ημερών. Τις ενστάσεις εκδίκασε το Αναθεωρητικό Δικαστήριο με τον Λαϊκό Επίτροπο να παίρνει τις αποφάσεις.

Ο Σκαλιδάκης (2014) αναφέρει πως με τις Διατάξεις του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ και την επικύρωσή τους από την ΠΕΕΑ αναπτύχθηκε δεύτερος και τρίτος βαθμός Δικαιοσύνης, δηλαδή πέρα από τα Λαϊκά Δικαστήρια υπήρχαν Αναθεωρητικά και τα Ακυρωτικά Δικαστήρια. Στις περιοχές ελέγχου της ΠΕΕΑ δημιουργήθηκαν Αναθεωρητικά Δικαστήρια, όπως αυτά της Καρδίτσας, του Φαναρίου, του Μουζακίου, του Παλαμά και της Ρεντίνας. Επίσης, με την απελευθέρωση της Καρδίτσας αλλάζει η σύνθεση του Αναθεωρητικού και πλέον αποτελούνταν από έναν δικαστικό υπάλληλο (τον πρόεδρο) έναν βιομήχανο, τον διευθυντή της τοπικής Εμπορικής Τράπεζας, έναν γιατρό, δύο εμπόρους, έναν αγρότη και έναν εκπρόσωπο του Εργατικού Κέντρου. Σύμφωνα με τον Κουσουρή (2015) η αποστολή της Δικαιοσύνης ήταν να ικανοποιήσει το αίτημα για δίκαιη τιμωρία των εγκλημάτων των χωριών, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη μετάβαση σε ένα νέο κράτος δικαίου. Οι δικαστικοί μηχανισμοί επιχείρησαν να επαναπροσδιορίσουν τα όρια της εθνικής ενότητας στη βάση του εθνικού αγώνα και της αντιφασιστικής ιδεολογίας.

Τέλος, σύμφωνα με τον Μπέικο (1979) τα περισσότερα έγγραφα που αναφέρονταν στα νομοθετήματα για τη Λαϊκή Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη είχαν καταστραφεί, είτε είχαν διαστρεβλωθεί από εχθρούς αλλά και από

κάποιους που υπονόμευαν τα αληθινά γεγονότα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, «υπάρχει αρκετή κακοποίηση των περιστατικών που σχετίζονται με τη Λαϊκή Αυτοδιοίκηση και τη Λαϊκή Δικαιοσύνη από ιστορική άποψη, πρόχειρη καταγραφή τους και ανεύθυνη παρουσίασή τους» (σ. 361).

Κεφάλαιο 4: Στόχος της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Όπως αναφέρθηκε, στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση και η παρουσίαση των λαοκρατικών θεσμών και της Λαϊκής Δικαιοσύνης στην κατεχόμενη Ελλάδα του 1943-1944. Στόχος ήταν να καταγράψουν οι ιστορικές συνθήκες και η εξέλιξή τους, που οδήγησαν στην ανάπτυξη των συγκεκριμένων θεσμών. Η έρευνα επικεντρώθηκε κυρίως σε υποθέσεις Λαϊκής Δικαιοσύνης στη Θεσσαλία, καθώς έχει διασωθεί αρκετό υλικό της περιοχής σε σχέση με υποθέσεις που εξέτασαν τα Λαϊκά Δικαστήρια της εποχής.

Για καθεμία από τις υποθέσεις των Λαϊκών Δικαστηρίων, στόχος ήταν να αναλυθούν τα εξής στοιχεία: α) το είδος των αδικημάτων, β) ο τόπος και ο χρόνος διεξαγωγής των Λαϊκών Δικαστηρίων, γ) τα πρόσωπα και ο ρόλος τους όπως φαίνεται μέσα από τις υποθέσεις και δ) τον τρόπο εκδίκασης των υποθέσεων. Συνεπώς, τα ερευνητικά ερωτήματα που καθοδήγησαν την έρευνα ήταν τα εξής :

1. Πού λαμβάνουν χώρα τα γεγονότα που αναλύονται στις υποθέσεις Λαϊκής Δικαιοσύνης;
2. Ποια είναι τα εμπλεκόμενα πρόσωπα στις υποθέσεις;
3. Πότε συμβαίνουν τα γεγονότα;
4. Πώς εκδικάζονταν οι συγκεκριμένες υποθέσεις;

Κεφάλαιο 5: Μεθοδολογία έρευνας

5.1. Είδος Έρευνας

Η ιστορική έρευνα έχει οριστεί ως ένας συστηματικός και αντικειμενικός εντοπισμός, μία εκτίμηση και σύνθεση μαρτυριών ώστε να θεμελιωθούν γεγονότα για να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με συμβάντα παρελθόντος (Cohen, Manion, & Morrison, 2008). Στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε η ιστορική έρευνα προκειμένου να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με τη Λαϊκή Δικαιοσύνη στην κατεχόμενη Ελλάδα και να αναζητηθούν ντοκουμέντα και αναφορές που συνδέονται με το συγκεκριμένο θέμα.

Τα πλεονεκτήματα της ιστορικής έρευνας είναι τα εξής: «α) δίνει τη δυνατότητα ώστε να αναζητούνται στο παρελθόν λύσεις σε σύγχρονα προβλήματα, β) φωτίζει τάσεις του παρόντος και του μέλλοντος, γ) υπογραμμίζει τη σχετική σημασία και τα αποτελέσματα των ποικίλων αλληλεπιδράσεων που συναντώνται σε όλες τις κουλτούρες και δ) επιτρέπει την επανεκτίμηση των δεδομένων σε σχέση με επιλεγμένες υποθέσεις, θεωρίες και γενικεύσεις που διατυπώνονται σήμερα σχετικά με το παρελθόν» (Cohen, Manion, & Morrison, 2008, σελ. 272).

Η ιστορική έρευνα διαφέρει από άλλους τύπους έρευνας, καθώς ο ερευνητής ανακαλύπτει δεδομένα από τη μελέτη ιστορικών πηγών που μπορεί να είναι επίσημα έγγραφα που αναφέρονται σε νομοθεσία, αρχεία κτλ. Οι πιο κοινές πηγές πληροφοριών για την ιστορική έρευνα είναι επίσημα έγγραφα, πρακτικά συμβουλίων, επιστολές, ημερολόγια, αυτοβιογραφίες, βιβλία και άλλα (Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2005). Ο ερευνητής που αναλαμβάνει τη διεξαγωγή μιας ιστορικής έρευνας ακολουθεί ορισμένα στάδια, όπως καθορισμός του προβλήματος, συλλογή των δεδομένων, εξωτερική και εσωτερική κριτική των πηγών, ερμηνεία δεδομένων και παρουσίαση ευρημάτων. Στην προκειμένη περίπτωση ο καθορισμός του προβλήματος είναι να διαπιστωθεί μέσα από αρχεία υποθέσεων του παρελθόντος ο τρόπος που λειτουργούσε η Λαϊκή Δικαιοσύνη στην κατεχόμενη Ελλάδα του 1943-1944. Τα υπόλοιπα στάδια αναφέρονται ακολούθως.

5.2. Συλλογή δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων στην ιστορική έρευνα μπορεί να αποτελείται από έντυπο υλικό, από αριθμητικά δεδομένα, φωτογραφίες ακόμη και από ιστορίες ζωής και αυτοβιογραφίες (Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2005). Στην ιστορική

έρευνα συλλέγονται πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές. Οι πρωτογενείς πηγές προέρχονται από τα γραπτά των πρωταγωνιστών των γεγονότων και από τα πραγματικά αντικείμενα του παρελθόντος που μπορούν να εξεταστούν και προσωπικά. Οι δευτερογενείς πηγές παρέχουν πληροφορίες που έδωσαν άτομα που δεν παρατήρησαν άμεσα τα γεγονότα ή τα αντικείμενα της κατάστασης στα οποία αναφέρεται η έρευνα (Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2005).

Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκε υλικό από πραγματικά έγγραφα υποθέσεων Λαϊκών Δικαστηρίων της εποχής 1943-1944, άρα θεωρούνται πρωτογενείς πηγές, καθώς είναι οι ίδιες υποθέσεις που έχουν καταγραφεί από πραγματικά πρόσωπα και διασώζονται σε αρχεία.

Η αυθεντικότητα των πηγών των δεδομένων σε μία ιστορική έρευνα επιτυγχάνεται με την εξωτερική και εσωτερική κριτική των τεκμηρίων (Παπαναστασίου & Παπαναστασίου, 2005). Αναφορικά με την εξωτερική κριτική, ο ερευνητής πρέπει να εδραιώσει την αυθεντικότητα των πηγών απαντώντας σε ερωτήσεις σχετικές με το θέμα που εξετάζει, π.χ. ο τόπος, πότε και που έχει παραχθεί το τεκμήριο και από ποιους. Η εσωτερική κριτική αναφέρεται στην εξακρίβωση των εννοιών των λέξεων που χρησιμοποιήθηκαν στο τεκμήριο όπως για παράδειγμα, τι σημαίνει η κάθε λέξη του κειμένου και αν είναι η περιγραφή του συγγραφέα αξιόπιστη. Στην προκειμένη περίπτωση τα αρχεία περιλαμβάνουν πραγματικές υποθέσεις (πρωτογενείς πηγές) και κατά συνέπεια θεωρούνται αξιόπιστες πηγές.

5.3. Διεξαγωγή της έρευνας

Η έρευνα ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2014 και ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2016. Ο ερευνητής επισκέφθηκε τους ακόλουθους φορείς, προκειμένου να συλλέξει το υλικό από αρχεία υποθέσεων που εξέτασαν Λαϊκά Δικαστήρια της εποχής 1943-1944:

- Γενικά αρχεία του κράτους, <http://www.gak.gr/Cont/cont-ky-00.html>.
- Αρχεία σύγχρονης κοινωνικής ιστορίας, <http://askiweb.eu/index.php/el/>.
- Ελληνικό λογοτεχνικό και ιστορικό αρχείο, <http://www.elia.org.gr/> (αρχείο Γιάννη Δουατζή) και
- Αρχεία Νομού Καρδίτσας, <http://gak.kar.sch.gr/>.

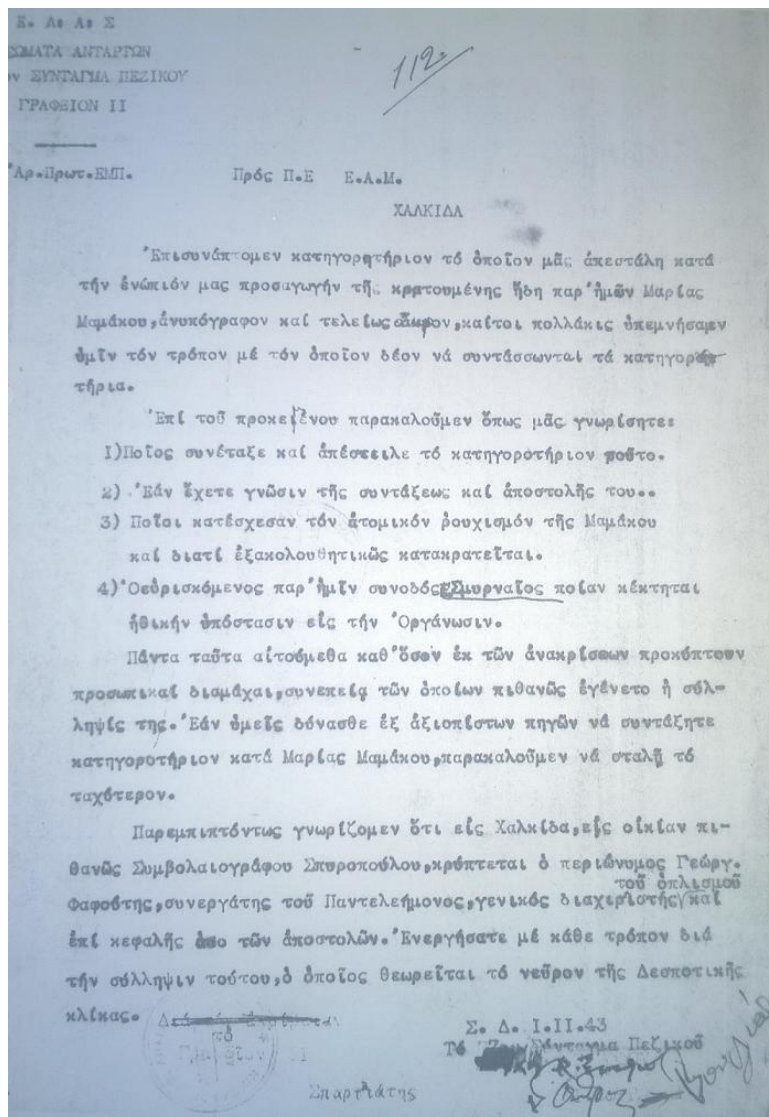
Ειδικότερα, πρώτος σταθμός ήταν το Γενικό Αρχείο του Κράτους. Απεστάλη από τον ερευνητή μία αίτηση για έρευνα στους φακέλους, για να αναζητηθούν

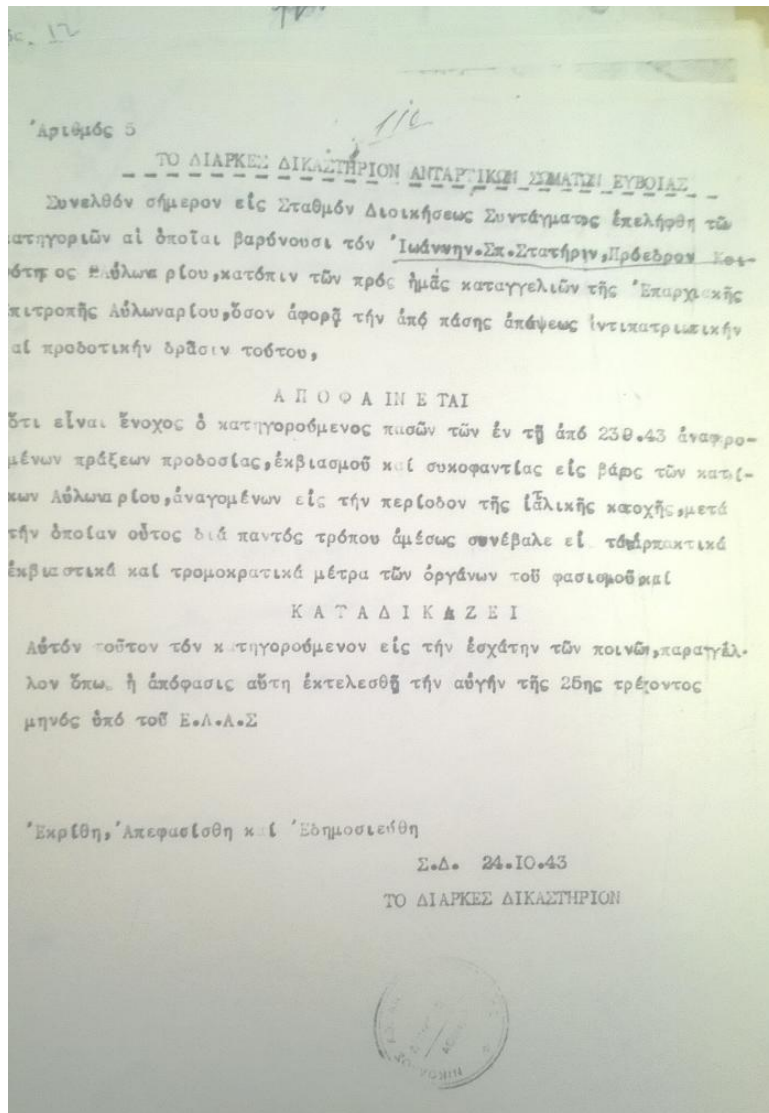
υποθέσεις Λαϊκής Δικαιοσύνης και λίγες ημέρες αργότερα, ένας υπάλληλος του φορέα ενημέρωσε τηλεφωνικά για τα αποτελέσματα αναζήτησης. Στο Γενικό Αρχείο του Κράτους δεν βρέθηκαν ευρήματα αντίστοιχων υποθέσεων, ωστόσο ο υπάλληλος του φορέα, καθοδήγησε τον ερευνητή στην αναζήτηση αρχείων από το φορέα Ελληνικού λογοτεχνικού και ιστορικού αρχείου και συγκεκριμένα, τον προέτρεψε στην αναζήτηση του αρχείου του Γιάννη Δουατζή, από όπου προέρχεται και το μεγαλύτερο μέρος του αρχείου των ευρημάτων που παρουσιάζονται παρακάτω.

Επίσης, ο ερευνητής επισκέφτηκε τα Αρχεία σύγχρονης κοινωνικής ιστορίας στην Πλατεία Κουμουνδούρου και συγκέντρωσε ένα μικρό ποσοστό υλικού. Στη συνέχεια, αναζήτησε υλικό από το Ελληνικό λογοτεχνικό και ιστορικό αρχείο (όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στο αρχείο του Γιάννη Δουατζή), το οποίο βρίσκεται στην Πλάκα. Τέλος, με την καθοδήγηση και τη βοήθεια του επιβλέποντα καθηγητή, επισκέφθηκε τα Αρχεία Νομού Καρδίτσας, από τα οποία προέκυψαν ορισμένα ευρήματα που περιέγραφαν υποθέσεις Λαϊκής Δικαιοσύνης. Οι υποθέσεις που αναλύονται παρακάτω αφορούν κυρίως στο αρχείο του Γιάννη Δουατζή.

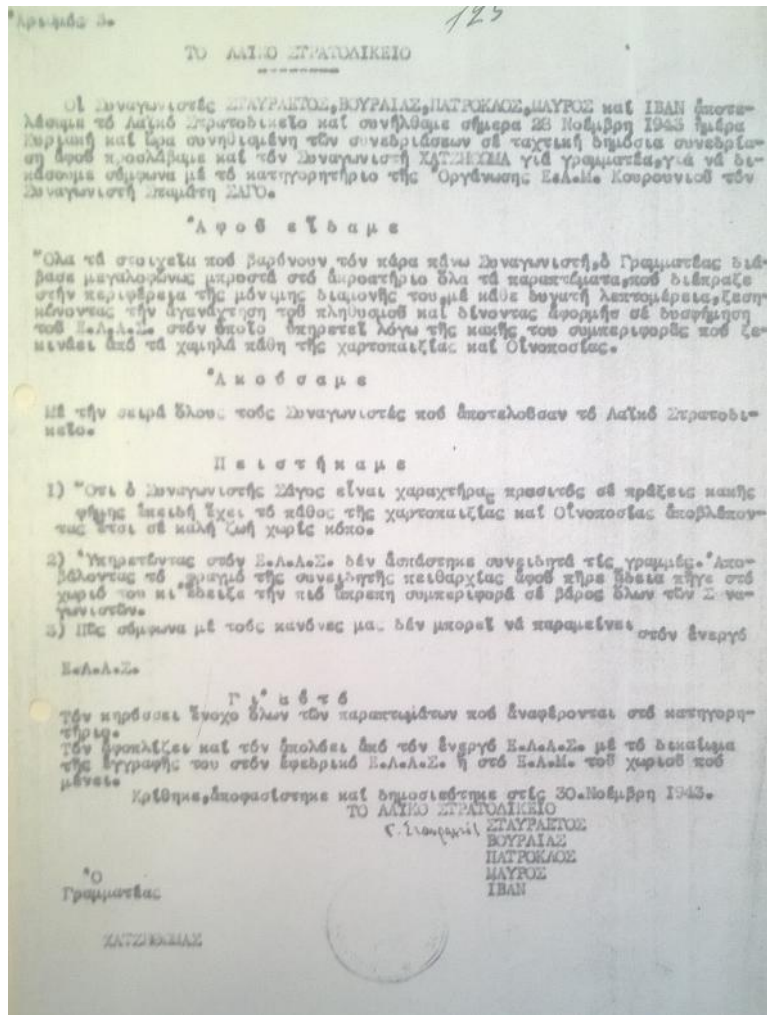
Κεφάλαιο 6: Ευρήματα της έρευνας

Η πρώτη υπόθεση όπως φαίνεται και παραπάνω, έλαβε χώρα στην Χαλκίδα. Η συγκεκριμένη επιστολή περιλαμβάνει κατηγορητήριο κατά της Μαρίας Μανάκου, το οποίο απεστάλη στο ΕΑΜ. Η Μανάκου, λόγω προσωπικών διαμαχών βρίσκεται σε κατάσταση κράτησης, ενώ από την επιστολή φαίνεται ότι χρειάζεται να συνταχθεί κατηγορητήριο προκειμένου να εκδικαστεί η υπόθεσή της.

Η δεύτερη υπόθεση επίσης έλαβε χώρα στην Εύβοια και αφορά τον κατηγορούμενο Ιωάννη Σπ. Σωτήρη, τον οποίο κατήγγειλε η Επαρχιακή Επιτροπή Αυλωναρίου για την αντιπατριωτική και προδοτική δράση του. Όπως φαίνεται από το παραπάνω έγγραφο, ο κατηγορούμενος κρίθηκε ένοχος από το Λαϊκό Δικαστήριο για προδοσία, εκβιασμό και συκοφαντία εις βάρος των κατοίκων του Αυλωναρίου την περίοδο της ιταλικής κατοχής και έτσι καταδικάστηκε σε εκτέλεση στις 25/10/2943 από τον ΕΛΑΣ.

Στην τρίτη κατά σειρά υπόθεση, συνήλθε Λαϊκό Στρατοδικείο προκειμένου να δικάσει τον αγωνιστή Σταμάτη Σάγο. Ο γραμματέας του Στρατοδικείου διάβασε παραπτώματα του κατηγορούμενου στην ολομέλεια, τα οποία διαπράχθηκαν στην περιφέρεια της μόνιμης διαμονής του ξεσηκώνοντας την αγανάκτηση του πληθυσμού και δυσφημίζοντας τον ΕΛΑΣ λόγω χαρτοπαξίας και οινοποσίας. Το κατηγορητήριο εισάκουσε τις μαρτυρίες του Λαϊκού Στρατοδικείου και αποφάνθηκε ότι ο κατηγορούμενος είναι ένοχος όλων των παραπτωμάτων που αναφέρονται στο κατηγορητήριο, αποφασίζοντας για την απόπλιση και την απόλυσή του από τον ενεργό ΕΛΑΣ με το δικαίωμα εγγραφής του στον εφεδρικό ΕΛΑΣ ή στο ΕΑΜ του χωριού που διαμένει.

ΔΙΑΡΚΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ ΑΝΤΑΡΤΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ ΕΥΒΟΙΑΣ

Ἐυγκείμενον .....
 Συνελθόν σήμερον κάπου ἑνὸς τῆς περιοχῆς δράσεως τῶν Ἀνταρτικῶν
 Σωμάτων, ἐπελήφθη τῆς κατὰ τῶν 1) Χρήστου Νίρα, κατοικοῦ Φαχνῶν,
 2) Νικολάου Μωλέ, κατοικοῦ Βατώντος καὶ 3) Δημητρίου Ζωγράφου, κα-
 τοικοῦ Νεροτριβιάς, κατηγορίας.

ΔΗΟΦΑΙΝΕΤΑΙ

ὅτι δι' ἑμοιβαίας συνδρομῆς εἰργάσθησαν ἀντιδραστικῶς ἐναντίον τοῦ
 Ε.Α.Μ. διὰ προπαγάνδας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐνόπλιως ἀφ' ἑτέρου πρὸς κατὰστο-
 λὴν τῶν ἀγωνιστικῶν τάσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἀγωνιζομένου διὰ
 τὴν ἐπικράτησιν τῆς θελήσεώς του τῆ ἀποδείξει τῶν 1) Στρατηγοῦ
 Λιάκου καὶ 2) Ἀνθυπολοχαγοῦ Ἀλέστη Βαλαῆ μετὰ τῶν ὀπλοῦν εὐρί-
 σκοντο εἰς στενὴν ἐπαφὴν καὶ συνεργασίαν.

*Ὅτι εἶμι ἔνοχοι τῆς κατὰ τὴν νύκτα 11ης Ὀκτωβρίου ἐπαναστα-
 τικῆς κινήσεως ἐναντίον Ἑσμιτῶν πατριωτῶν παρὰ τὴν θέσιν Βατώντας
 ἔνθα εἶχον μεταβῆ μετὰ τῶν ἀνωτέρω συνεργατῶν των διὰ τὴν κλοπὴν
 ὄπλων ἀνηκόντων εἰς τὰ ἔνοπλα τμήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Καί.

Ε Π Ι Β Α Λ Λ Ε Ι

εἰς τοὺς τρεῖς κατηγορουμένους τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν ἐν ὀνόματι
 τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν του,
 φέρεται εἰς τὰ ὑπέρτα ὄρια τῆς ἀποθουσίας.-

Ἄκριβες Ἀπόσπασμα.

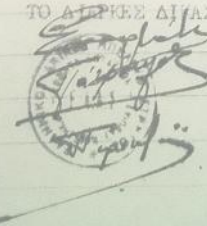

Κάπου 23.10.43

Τὸ Διαρκές Δικαστήριον

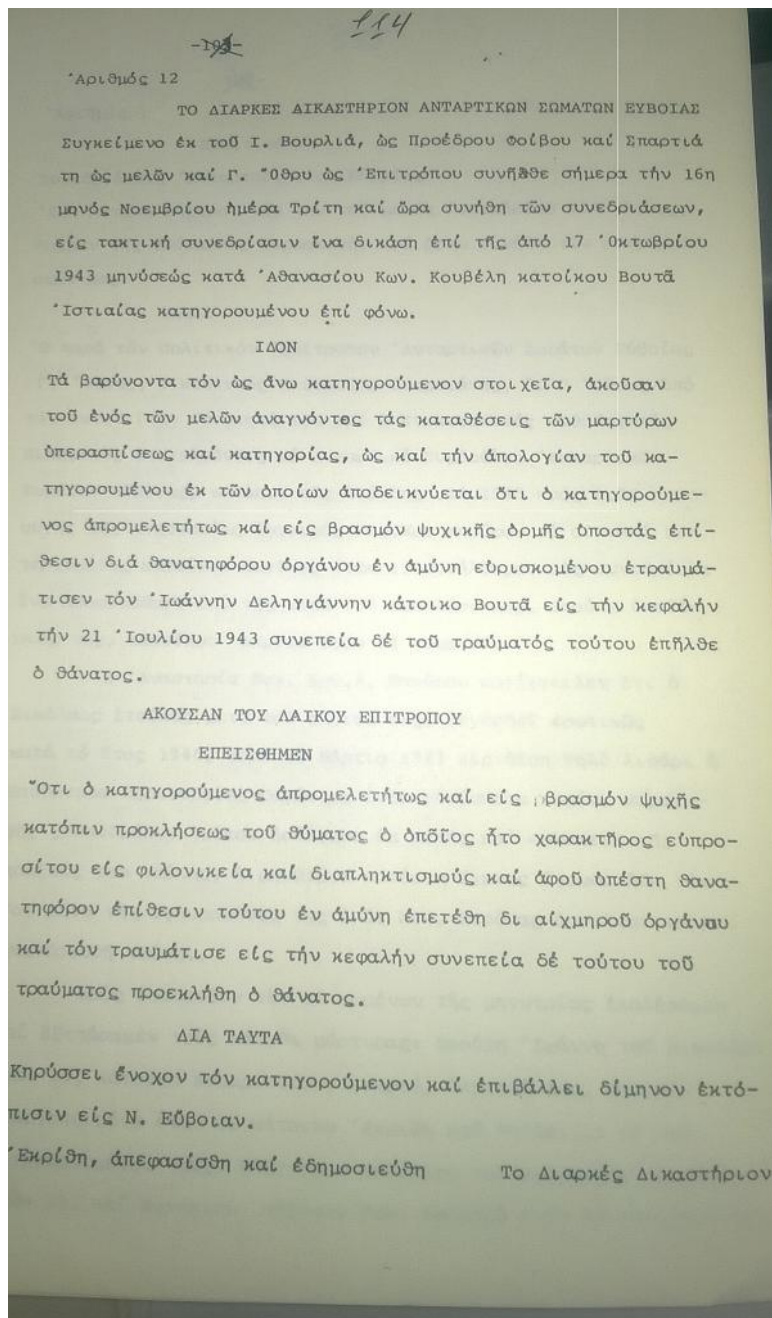

Ἡ τέταρτη υπόθεση αφορά πάλι σε Λαϊκό Δικαστήριο, το οποίο συνέταξαν τα αντάρτικα σώματα στην Εύβοια για να δικάσουν τρεις αγωνιστές οι οποίοι αντέδρασαν εναντίον του ΕΑΜ με προπαγάνδα κατά των αγωνιστικῶν τάσεων του ελληνικού λαοῦ. Οι κατηγορούμενοι κρίθηκαν ἔνοχοι για τη δράση εναντίον των εαμικῶν δυνάμεων και για κλοπὴ ὄπλων που ανήκουν στον ελληνικό λαό. Ἐτσι, τους ἐπιβλήθηκε ποινὴ ἐκτέλεσης.

*Αριθμός 14.
 ΤΟ ΔΙΑΡΚΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ ΑΝΤΑΡΤΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ ΕΥΒΟΙΑΣ
 Συγκείμενον ἐκ τῶν ΣΥΛΡΓΙΤΩΝ Ἐπαρχῶν: ΠΑΤΡΟΚΛΑΟΥ καὶ ΠΕΡΙΚΛΗ ὡς μελῶν
 *Γεωργίου ΒΟΥΡΑΙΑ ὡς λαϊκοῦ *Ἐπιτρόπου συνήλθεν σήμερον τὴν 22αν
 τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τοῦ 1943 ἡμέραν Δευτέραν καὶ ἔβαν συνήθη τῶν
 συνεδριάσεων εἰς τακτικὴν συνεδρίασιν, ἵνα δικάσῃ μεταξὺ
 τοῦ *Ἰωσήφ Χ. Κοέν, κατ' ἰου Χαλκίδος καὶ προσωρινῶς διαμένοντος εἰς
 Στεγνὴν καὶ
 Γεωργίου Βλάχου, κατοικοῦ Στεγνῆς.
 *Ὁ ἐναγόμενος Γεώργιος Βλάχος τὴν 21ην Νοεμβρίου ἐπέπροβη εἰς
 ἐκουσίαν ἀπαγωγὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ πρώτου ὀνόματι Καλομοίρας, ἐτῶν
 20, κατοικοῦ Στεγνῆς ὑπὸ συνθήκας αἱ ὁποῖαι λεπτομερῶς ἐξετέθησαν
 ἐνώπιον τοῦ Λαϊκοῦ *Ἐπιτρόπου χθές.
 *Ἰδὲν
 τὴν ἀπὸ 22:11:43 κατάθεσιν τῆς ὡς ἄνω ἀπαχθείσης Καλομοίρας Κοέν
 διὰ τῆς ὁποίας αὕτη ἐκφράζει τὴν θέλησίν της ὅπως ἀκολουθήσῃ τὸν
 ἀπαγωγέα της εἰς τὴν αὐζυγικὴν στέγην μετὰ τοῦ ὁποίου θέλει καὶ
 συζῆσει ἀτόκῃ γάμου ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ λόγῳ τοῦ ἐρωτικοῦ των
 δεσμοῦ.
 Δ Ι Α Τ Α Υ Τ Α
 Παραγγέλλει, ὅπως ἀμφότεροι προβοῦν εἰς νόμιμον γάμον κοινωνίαν
 κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας τῆς *Ἀνατολικῆς ἡμῶν *Ὁρθόδο-
 ξου ἐκκλησίας.
 *Ἐκρίθη, ἀπεφασίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη.
 ΤΟ ΔΙΑΡΚΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

Η πέμπτη υπόθεση αφορά μία απαγωγή, που συνέβη στην Χαλκίδα το 1943. Ο Γεώργιος Βλάχος απήγαγε ακούσια την κόρη του Ιωσήφ Κοέν, ετών 20. Η ομολογία της απαχθείσας έδειξε τη θέλησή της να ακολουθήσει τον απαγωγέα της Γεώργιο Βλάχο και να τον παντρευτεί. Για το λόγο αυτό, η απόφαση που πήρε το Λαϊκό Δικαστήριο ήταν να πραγματοποιηθεί νόμιμος γάμος ανάμεσα στην Κοέν και στον απαγωγέα της σύμφωνα με την ορθόδοξη εκκλησία.

Η έκτη υπόθεση που εξέτασε το Διαρκές Δικαστήριο των Ανταρτικών Σωμάτων Ευβοίας αφορά μια υπόθεση φόνου που διέπραξε ο Αθανάσιος Κουβέλης το 1943. Το Λαϊκό Δικαστήριο εισάκουσε τις καταθέσεις των μαρτύρων υπεράσπισης αλλά και των μαρτύρων κατηγορίας και αποφάσισε ότι ο κατηγορούμενος διέπραξε το φόνο εν βρασμώ ψυχής αφού προήλθε πρόκληση του θύματος σε φιλονικία. Η ποινή που επέβαλε το Λαϊκό Δικαστήριο στον κατηγορούμενο είναι τρίμηνη εκτόπισή του στη Ν. Εύβοια.

ΑΡΙΘΜΟΣ 10

ΤΟ ΔΙΑΡΚΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ ΑΝΤΑΡΤΙΚΩΝ ΕΦΜΑΤΩΝ ΕΥΒΟΙΑΣ

Ευκλείμενον εκ του Γ. Σταυραετού, Προέδρου, Φοίβου, Σπαρτιάτη, Βουρλιά, ως μελών και του Γ. Ξοφου επιτρόπου συνήκθη σήμερον 14ην Νοεμβρίου 1943 και ημέρα Κυριακή και ώρα συνήθη των συνεδριάσεων ένα δικάση επί της από 3ης Οκτωβρίου έ.έ. μηνύσεως Ὄργανωσεως ΕΑΜ κατά του Ιερέως χωρίου Πετριῶν Χρήστου Γρηγορίου Ιωάννου κατοίκου ως εκ της υπηρεσίας του Πετριῶν, κατηγορουμένου επί αντιδράσει κατά των λαϊκῶν Ὄργανώσεων ΕΑΜ/ΕΛΑΣ

ΙΔΟΝ

τά βαρύνοντα τόν ως άνω κατηγορούμενον στοιχεῖα άκοῦσαν τάς καταθέσεις τῶν μαρτύρων τῆς ὑπερασπίσεως και κατηγορίας ως και τήν άπολογία του κατηγορουμένου εκ τῶν ὁποίων άπεδείχθη ὅτι οῦτος και οὔδεμιās τῶν άνωτέρω Ὄργανώσεων άντέδρασεν, οὔδέ άνηκεν εἰς Ἀντιδραστικήν παράταξιν, άλλ'άπλως διειτῆρει προσωπικās έπαφάς μετά τῶν ὀργάνων τῆς δεσποτικής παρατάξεως και ένεκα τούτου ἤγειρε τάς ὑπονοίας τῶν αντιπροσώπων τῆς Ἐαμικής Ὄργανώσεως και συνελήφθη

ΑΚΟΥΣΑΝ ΤΟΥ ΛΑΙΚΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ

ΕΠΕΙΣΘΗΜΕΝ

Ὅτι ὁ κατηγορούμενος δέν προέβη εἰς οὔδεμίαν συκοφαντικήν έκστρατείαν κατά τῶν ως άνω λαϊκῶν Ὄργανώσεων, οὔδέ άντετάχθη διά λόγου ἢ πράξεων εἰς τήν έξελικτικήν ὁρῶσιν τῶν Ὄργανώσεων τῶν άγωνιζομένων διά τήν πραγματικήν έλευθερίαν τῆς Πατρίδος.

Η έβδομη υπόθεση αφορά μία κατηγορία κατά του Χρήστου Γρηγορίου Ιωάννου κατοίκου Εύβοιας για τη δράση του κατά των λαϊκῶν οργανώσεων ΕΑΜ και ΕΛΑΣ. Από τις μαρτυρίες υπεράσπισης και κατηγορίας αποδείχτηκε πως ο κατηγορούμενος δεν προέβη σε συκοφαντική εκστρατεία κατά των λαϊκῶν οργανώσεων και δεν αντιτάχθηκε στη δράση της οργάνωσης των αγωνιζόμενων ΕΑΜ και ΕΛΑΣ.

Πρακτικά

Συνεδριάσεις Ἀνταρτοδικείου Εὐβοίας

Ἐν Ἀττάλει σήμεραν τὴν 9ην τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου 1943 ἔτους, ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Παρασκευῆν καὶ βραρὸν συνήθη τῶν συνεδριάσεων μας

ΗΜΕΙΣ

Ὁ παρὰ τὸν Πολιτικὸν Ἐπίτροπον Ἀνταρτικῶν Σωμάτων Εὐβοίας Γ. Ὄθρυς, Δικαστικὸς Ἐπίτροπος Σπαρτιάτης, ὁ Γ Ὄθρυς ὑπὸ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἰδιότητά του καὶ ὁ Στρατιωτικὸς καθοδηγητὴς Νικηφόρος ἀποτελοῦντες τὸ Δικαστικὸ Συμβούλιον Ἀνταρτικῶν Σωμάτων Εὐβοίας κατόπιν τῆς ἀπὸ 5ης .10.1943 πρὸς ἡμᾶς προσφυγῆς τῆς Ἀναστασίας θυγατρὸς Κων.Χρ. Μπούρου τὰ οἰκιακὰ μετερχομένης κατοικοῦ Παγῶνος ἐτῶν 19 συνήλθομεν εἰς συνεδρίασιν ἵνα ἀποφανθῶμεν ἐπὶ τῆς κατὰ τοῦ Νικολάου Δημ. Στοῦπα ὑποθέσεώς της, κατοικοῦ Ἀκριῶν ἐτῶν 21 γεωργοῦ.

Ἡ Ἀναστασία θυγ. Κων.Χ. Μπούρου κατήγγειλεν ὅτι ὁ Νικόλαος Στοῦπας μετὰ τοῦ ὁποιοῦ εἶχε συνδεθεῖ ἐρωτικῶς κατὰ τὸ ἔτος 1940, περί τὸ Μάρτιον 1941 εἰς θέσιν Ψηλὸ λιθάρι ἢ Βαθύρειμα περιφερείας Παγῶνιος ἔνθα ἐδρίσκετο καμίνι παραγωγῆς Ξυλανθράκων τούτου ἠσέλησεν ἐπ αὐτῆς καὶ συνεπέα τῆς πράξεώς του ταύτης, ἡ μηνύτρια κατέστη ἐγκυος ἀγούσα ἤδη τὸν 7ον μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης της ὁ δε Νικ. Στοῦπας ἀρνεῖται νὰ ὑπανδρευθῇ ταύτην.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν αἰτιωμένων τῆς μηνυτρίας ἐκαλέσαμεν καὶ ἐξετάσαμεν τοὺς κάτωθι μάρτυρας: Ζαούρη Ἰωάννη τοῦ Νικολάου ἐτῶν 19, κάτοικο Κυπαρισσίου, γεωργό. Ἀγγελῆ Δημ. Μαυτλῆν γεωργοποιμένα ἐτῶν 22 κάτοικο Ἀκριῶν καθ ὑπόδειξιν δέ τοῦ κατηγορουμένου τοῦς: Εὐάγγελον Μπρέλλον τοῦ Δημητρίου ποιμένα ἐτῶν 35, καὶ Παναγιῶ Ἰσύζυγον Κων. Καρατζᾶ ἐτῶν 60 κατ. Παγῶνος

~~105~~

ΜΕΤΑ ΤΑΥΤΑ

Συνελθόντες σε σύσκεψη συγκεντρώσαμε τὰ ἐνδιαφέροντα στοιχεία ἐκ τῶν καταθέσεων τῶν μαρτύρων, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὴν ἐκβασιν τῆς ἄνω δίκης, οὐδὲν συμφέρον ἀναμένουν ὅτι δέ κατέθεσαν τὸ κατέθεσαν ἐξ ἀνιδιοτελοῦς ἀνυστεροβουλίας μὲ πλήρη συναίσθησιν τῆς εὐθύνης καὶ τοῦ ἀδικήματος, καὶ

ΕΠΕΙΣΤΗΜΕΝ

ὅτι ὁ Νικόλαος Στούπας τοῦ Δημητρίου, εἶναι ἔνοχος τοῦ ὅτι: κατὰ Μάρτιον 1941 εἰς θέσιν "Ψηλὸ λιθάρι ἢ Βαθύρεμμα" περιφέρειας Παγῶνος διεκώρρευσε τὴν Ἀναστασίαν θυγ. Κων. Μπούρου μεθ' ἧς ἀπὸ ἐτους εἶχε συνάψει ἐρωτικές σχέσεις καταστήσας ταύτην ἐγκυον.

Ἐπειδὴ, τὸ ἀδίκημα ὅπερ ἐγένετο παρὰ τοῦ κατηγορουμένου εἰς τὴν μηνύτριαν προβλέπεται καὶ τιμωρεῖται ὑπὸ τῶν κειμένων διατάξεων Ἀνταρτικῶν Σωμάτων εὐηργήθη δέ κατόπιν ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων περὶ γάμου κλπ.

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ

Κηρύσσομεν ἔνοχον τὸν κατηγορούμενον Νικόλαον Στούπαν τοῦ Δημητρίου καὶ

Παραγγέλλομεν: Ὅπως οὗτος προβῆ εἰς γάμον μετὰ τῆς Ἀναστασίας θυγ. Κων/νου Μπούρου κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱερούς κανόνας τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας.

τὸ Δικαστικόν Συμβούλιον.

Ἡ ὀγδοη ὑπόθεσις ἔλαβε χώρα στὴν Αττάλεια τὸ 1943. Ἡ Ἀναστασία Μπούρου μὴνυσε τὸν Νικόλαο Στούπα ὅτι στὸ πλαίσιο ἐρωτικῆς σχέσης, ἡ ἴδια ἔμεινε ἐγκυος καὶ ἐκεῖνος ἀρνήθηκε νὰ τὴν παντρευτεῖ. Ὁ κατηγορούμενος κρίθηκε ἔνοχος καὶ υποχρεώθηκε νὰ προβεῖ σὲ γάμο μετὰ τὴν μηνύτρια, σύμφωνα μετὰ τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία.

Αριθμός 8

ΤΟ ΔΙΑΡΚΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ ΑΝΤΑΡΤΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ ΕΥΒΟΙΑΣ
Ευγκείμενον ἐκ τοῦ Ι. ΒΟΥΡΑΙΑ ὡς προέδρου, ΦΟΙΒΟΥ, ΣΠΑΡΤΙΑΤΗ
ὡς μελῶν καὶ τοῦ Γ. ΘΟΥ ὡς λαϊκοῦ Ἐπιτρόπου συνήλθεν σήμερον
13ην νοεμβρίου 1943 ἡμέρα Σάββατο καὶ ὤρα συνήθη τῶν συνεδριά-
σεων εἰς τακτικὴν συνεδρίασιν ἵνα δικάσῃ ἐπὶ τῆς ἀπὸ 3ης Ὀκτω-
βρίου ἐ.ε. μὴνυσεῶς μαρκεκατὰ ΑΓΓΕΛΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Εἰρηνοδίκου

κατοίκου ὡς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας του Αὐλωναρίου κατηγορουμένου
ἐπὶ ἀντιδράσει κατὰ τῶν λαϊκῶν ὀργανώσεων ΕΑΜ ΕΛΑΣ.

ΓΙΔΟΝ

τὰ βαρύνοντα τὸν ὡς ἄνω κατηγορούμενο στοιχεῖα ἀκούσαν τὰς
καταθέσεις τῶν μαρτύρων τῆς τε ὑπερασπίσεως καὶ κατηγορίας
ὡς καὶ τὴν ἀπολογίαν τοῦ κατηγορουμένου ἐκ τῶν ὁποίων ἀπεδεί-
χθη ὅτι οὗτος ἐνσυνειδήτως καὶ ἐκ προθέσεως δὲν ἀντέδρασε κατ'
οὐδεμιᾶς τῶν προαναφερομένων ὀργανώσεων, ἀλλὰ διατηρῶν ἐπα-
φὴν μετὰ τῶν ἀντιδραστικῶν ὀργάνων τῆς δεσποτικῆς παρατάξεως
καὶ ἀφοῦ ὑπέστη τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ἐπιρροὴν συγκατετέθη
εἰς τὴν ἐνέργειαν ὀρισμένων ἀντιλαϊκῶν πράξεων ἐπιβλαβῶν
εἰς τὴν ἐξελικτικὴν δόξιν τῆς ὀργανώσεως ΕΑΜ ἀγωνιζομένην
διὰ τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος.

ΑΚΟΥΣΑΝ ΤΟΥ ΛΑΙΚΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ

ΕΠΕΙΣΘΗΜΕΝ

Ὅτι ὁ κατηγορούμενος δὲν προέβη εἰς συστηματικὴν πολεμικὴν
ἐναντίον τοῦ λαοῦ δι' ἐνόπλου συμμετοχῆς ἢ ἄλλης τινος ἐξαιρε-
τικῆς σημασίας ἐνεργείας του ἀλλὰ ἠνόνησε τὴν ἀντιδραστικὴν
ὀργανώσιν ὡς μέλος αὐτῆς, τελῶν ἐν γνώσει ἀποφάσεών της
ἀντικειμένων εἰς τὰς λαϊκὰς ὀργανώσεις ΕΑΜ ΕΛΑΣ ἐμμέσως.

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ

Ἐπιβάλλομεν εἰς τὸν κατηγορούμενον τὴν ἀμεσον ἀπομάκρυνσιν
τοῦ ἐξ Αὐλωναρίου καὶ τὴν ἐγκατάστασιν του εἰς ἰδιαιτέραν του
Πατρίδα ὑπὸ χαρακτῆρα ἐκτοπίσεως καὶ παραγγέλλει ὅπως ἡ ἀπό-
φασις αὕτη ἐκτελεσθῇ τὸ βραδύτερον ἐντὸς 5 ἡμερῶν ἀπὸ σήμερον
ἐπιφυλασσόμενοι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει παντός περαιτέρω ποινικοῦ
δικαιώματός μας.

Ἐκρίθη, ἀπεφασίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη

ΤΟ ΔΙΑΡΚΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ

Ἡ τελευταία υπόθεση ἐπίσης πραγματοποιήθηκε στην Εύβοια το 1943 και αφορά τη δράση του ειρηνοδίκου Ἀγγελου Γεωργίου, κατοίκου Αὐλωναρίου. Ο κατηγορούμενος κρίθηκε ἐνοχος για τη δράση του κατὰ των λαϊκῶν ὀργανώσεων

ΕΑΜ και ΕΛΑΣ και του επιβλήθηκε άμεση απομάκρυνση από το Αυλωνάριο και εγκατάσταση στην ιδιαίτερη πατρίδα του.

Κεφάλαιο 7: Συζήτηση ευρημάτων

Τα ερευνητικά ερωτήματα που καθοδήγησαν την έρευνα ήταν τα εξής:

1. Πού λαμβάνουν χώρα τα γεγονότα που αναλύονται στις υποθέσεις Λαϊκής Δικαιοσύνης;
2. Ποια είναι τα εμπλεκόμενα πρόσωπα στις υποθέσεις;
3. Πότε συμβαίνουν τα γεγονότα;
4. Πώς εκδικάζονταν οι συγκεκριμένες υποθέσεις;

Αξίζει λοιπόν, να συζητηθούν τα παραπάνω ερωτήματα με βάση τις υποθέσεις που παρουσιάστηκαν, αλλά και την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Από τις παραπάνω υποθέσεις γίνεται κατανοητό ότι τα Λαϊκά Δικαστήρια κυρίως εξέταζαν υποθέσεις της καθημερινής ζωής των Ελλήνων, αλλά και υποθέσεις που σχετιζόνταν με δράσεις κατά των αγωνιστικών δυνάμεων ΕΑΜ και ΕΛΑΣ την περίοδο 1943-1944. Οι περισσότερες υποθέσεις εκδικάστηκαν στην Εύβοια από τα Λαϊκά Δικαστήρια της περιοχής και αφορούν κυρίως σε υποθέσεις που εξετάστηκαν κατά το 1943.

Από τα χαρακτηριστικά των υποθέσεων φαίνεται πως τα Λαϊκά Δικαστήρια συντάσσονταν σε τακτικό εβδομαδιαίο χρόνο. Όπως άλλωστε αναφέρει ο Mozower (1993), η Λαϊκή Δικαιοσύνη αποδιδόταν μέσα στο χωριό σε εβδομαδιαία βάση, ενώ η διαδικασία ήταν δημόσια, ελεύθερη και γινόταν στη δημοτική. Από το γεγονός ότι στις υποθέσεις φαίνεται να εμπλέκονται μάρτυρες υπεράσπισης και κατηγορίας, φαίνεται πως ο ενάγων και ο εναγόμενος παρουσίαζαν την υπόθεσή τους και καλούσαν μάρτυρες μπροστά σε ένα δικαστήριο, όπου τα μέλη του είχαν εκλεγεί από την κοινότητα, ενώ οι αποφάσεις βασιζόνταν κυρίως στη στάση που κρατούσε ο τοπικός πληθυσμός (Mozower, 1994).

Όπως αναφέρει ο Τσουπαρόπουλος (1989) και ο Αρσενίου (1999) τα Λαϊκά Δικαστήρια εξέταζαν τόσο υποθέσεις που σχετιζόνταν με την καθημερινή διαβίωση των ανθρώπων, όσο και σοβαρότερα αδικήματα. Για το λόγο αυτό, στις υποθέσεις που παρουσιάστηκαν συμπεριλήφθηκαν υποθέσεις φόνων, απαγωγής, αντίδρασης

αλλά και υποθέσεις που αφορούν στο οικογενειακό δίκαιο (π.χ. γάμος Μπούρου). Οι δικαστές που προερχόταν από το λαό, δίκάζαν με βάση την κοινή λογική και συνείδηση και σύμφωνα με αυτό που ο λαός θεωρούσε ως σωστό και δίκαιο, ενώ υπήρχε έντονη η ροπή προς τον συμβιβασμό, όπως αναφέρει και ο Σακκάς (1998).

Όπως επίσης αναφέρει ο Σακκάς (1998) οι λαϊκοί δικαστές δίκάζαν κατά τρόπο εμπειρικό και ορισμένες φορές τα Λαϊκά Δικαστήρια οδηγούνταν σε αποφάσεις υπερβολικά αυστηρές και μεροληπτικές, άλλες φορές απλοϊκές και άλλες φορές πρωτότυπες. Στις υποθέσεις που παρουσιάστηκαν, οι αποφάσεις των δικαστών περιλάμβαναν εκτέλεση, εξορία, απεγγραφή από λαϊκές οργανώσεις, ακόμη και γάμο. Έτσι, όπως αναφέρει ο Αλέκου (2004) η απονομή Δικαιοσύνης προσαρμόστηκε στις συνθήκες της μικρής κοινωνίας του χωριού ή της κοινότητας και ενεργοποιήθηκε από το λαό.

Με βάση όλα τα παραπάνω, η αποστολή της Δικαιοσύνης ήταν να ικανοποιήσει το αίτημα για δίκαιη τιμωρία των εγκλημάτων των χωριών, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη μετάβαση σε ένα νέο κράτος δικαίου, όπως αναφέρει ο Κουσούρης (2015).

Συμπεράσματα και ερευνητικές προτάσεις

Στην παρούσα διπλωματική εργασία εξετάστηκε το ζήτημα της Λαϊκής Δικαιοσύνης στην κατεχόμενη Ελλάδα του 1943-1944. Σκοπός της εργασίας ήταν η διερεύνηση και παρουσίαση των λαοκρατικών θεσμών και κυρίως, της Λαϊκής Δικαιοσύνης στην κατεχόμενη Ελλάδα προκειμένου να κατανοηθούν οι ιστορικές συνθήκες και εξελίξεις που οδήγησαν στην ανάπτυξη των συγκεκριμένων θεσμών. Στο πρώτο κεφάλαιο, αναλύθηκε το ιστορικό πλαίσιο εξέλιξη της Λαϊκής Δικαιοσύνης, η Λαϊκή Δικαιοσύνη στη Θεσσαλία, το σχέδιο διατάξεων για τη Λαϊκή Δικαιοσύνη των Εαμικών νομικών της Αθήνας και οι λαοκρατικοί θεσμοί στη Στερεά Ελλάδα. Επίσης, έγινε αναφορά στα λαϊκά δικαστήρια και στη διάρθρωση τους, καθώς και στη Λαϊκή Δικαιοσύνη όπως εδραιώθηκε μέσα από τις «Διατάξεις».

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύθηκε το έργο της ΠΕΕΑ και η Λαϊκή Δικαιοσύνη την περίοδο που δρούσε η ΠΕΕΑ, ενώ στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρθηκε η περίπτωση της Λαϊκής Δικαιοσύνης στη Θεσσαλία. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάστηκε η ανασκόπηση παλαιότερων ερευνών γύρω από το θέμα της Λαϊκής Δικαιοσύνης και των λαοκρατικών θεσμών στην κατεχόμενη Ελλάδα το 1943-1944. Η μέθοδος έρευνας που ακολουθήθηκε στην εργασία ήταν η ιστορική έρευνα.

Από την ιστορική έρευνα προέκυψαν πρωτογενείς πηγές από αρχεία που βρέθηκαν σε 4 οργανισμούς (Αρχείο κράτους, κτλ) και τα οποία παραπέμπουν σε πραγματικές υποθέσεις της υπό εξέταση χρονικής περιόδου (1943-1944). Οι υποθέσεις που παρουσιάστηκαν, εκδικάστηκαν στην Εύβοια από τα Λαϊκά Δικαστήρια της περιοχής και αφορούσαν κυρίως σε υποθέσεις που εξετάστηκαν κατά το 1943.

Από τα χαρακτηριστικά των υποθέσεων φαίνεται πως τα Λαϊκά Δικαστήρια συντάσσονταν σε τακτικό εβδομαδιαίο χρόνο και εμπλέκονταν σε αυτά μάρτυρες υπεράσπισης και κατηγορίας. Τα δικαστήρια αποτελούνταν από μέλη που είχαν εκλεγεί από την κοινότητα και οι αποφάσεις βασιζόνταν κυρίως στη στάση που κρατούσε ο τοπικός πληθυσμός. Τα Λαϊκά Δικαστήρια εξέταζαν τόσο υποθέσεις που σχετίζονταν με την καθημερινή διαβίωση των ανθρώπων (γάμοι, κτλ), όσο και σοβαρότερα αδικήματα, όπως υποθέσεις φόνων και απαγωγής. Οι δικαστές προερχόταν από το λαό, δίκαιαν με βάση την κοινή λογική και συνείδηση και σύμφωνα με αυτό που ο λαός θεωρούσε ως σωστό και δίκαιο.

Οι αποφάσεις μπορεί να ήταν υπερβολικά αυστηρές και μεροληπτικές, απλοϊκές και άλλες φορές πρωτότυπες (π.χ. εκτέλεση, εξορία, απεγγραφή από λαϊκές οργανώσεις, γάμος). Κατά συνέπεια, η απονομή Δικαιοσύνης προσαρμόστηκε στις συνθήκες της μικρής κοινωνίας του χωριού ή της κοινότητας και ενεργοποιήθηκε από το λαό με σκοπό τη δίκαιη τιμωρία των εγκλημάτων των χωριών που είχε ως αποτέλεσμα τη μετάβαση σε ένα νέο κράτος δικαίου.

Μελλοντικές έρευνες στο πεδίο μπορούν να συμπεριλάβουν ιστορίες ζωής από πρωταγωνιστές της εποχής, που μπορούν με τις εμπειρίες τους να διαφωτίσουν ακόμη περισσότερο το πώς λειτουργούσε η Λαϊκή Δικαιοσύνη στην κατεχόμενη Ελλάδα το 1943-1944.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Mazower, M. (1994). *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Αλέκου, Α. (2004). *Η λαϊκή δικαιοσύνη στην κυβέρνηση του βουνού*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία. Αθήνα: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο.
- Αρσενίου, Λ. (1999). *Η Θεσσαλία στην αντίσταση* (τόμος Α). Λάρισα: Λάρισα.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ζέπου, Δ. (2009). *Λαϊκή δικαιοσύνη εις τας ελεύθερας περιοχάς της υπό κατοχήν Ελλάδος*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Κουσουρής, Δ. (2015). *Δίκες των δοσίλογων 1944-1949. Δικαιοσύνη συνέχεια του κράτους και εθνική μνήμη*. Αθήνα: Πόλις.
- Κωνσταντινόπουλος, Χ. (1995). *Η εφαρμογή των θεσμών της αυτοδιοίκησης και της λαϊκής δικαιοσύνης στη Γορτυνία 1943-1944*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Μπέικος, Γ. (1979). *Η λαϊκή εξουσία στην ελεύθερη Ελλάδα II*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Μπουσχότεν, Ρ. (1998). *Περάσαμε πολλές μπόρες, κορίτσι μου*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Παπαναστασίου, Κ. & Παπαναστασίου, Ε. Κ. (2005). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Λευκωσία.
- Σακκάς, Γ. (1998). *Η Εαμική αντίσταση 1941-1944. Μία κριτική προσέγγιση*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Σκαλιδάκης, Γ. (2014). *Η ελεύθερη Ελλάδα. Η εξουσία του ΕΑΜ στα χρόνια της κατοχής (1943-1944)*. Αθήνα: Ασίνη.
- Τσουπαρόπουλος, Θ. (1989). *Οι λαοκρατικοί θεσμοί της εθνικής αντίστασης. Ιστορική και νομική προσέγγιση*. Αθήνα: Γλάρος.
- Φουκώ, Μ. (2011). *Για τη λαϊκή δικαιοσύνη*. Α. Μαούνης (μτφρ). Αθήνα: Εξάρχεια.